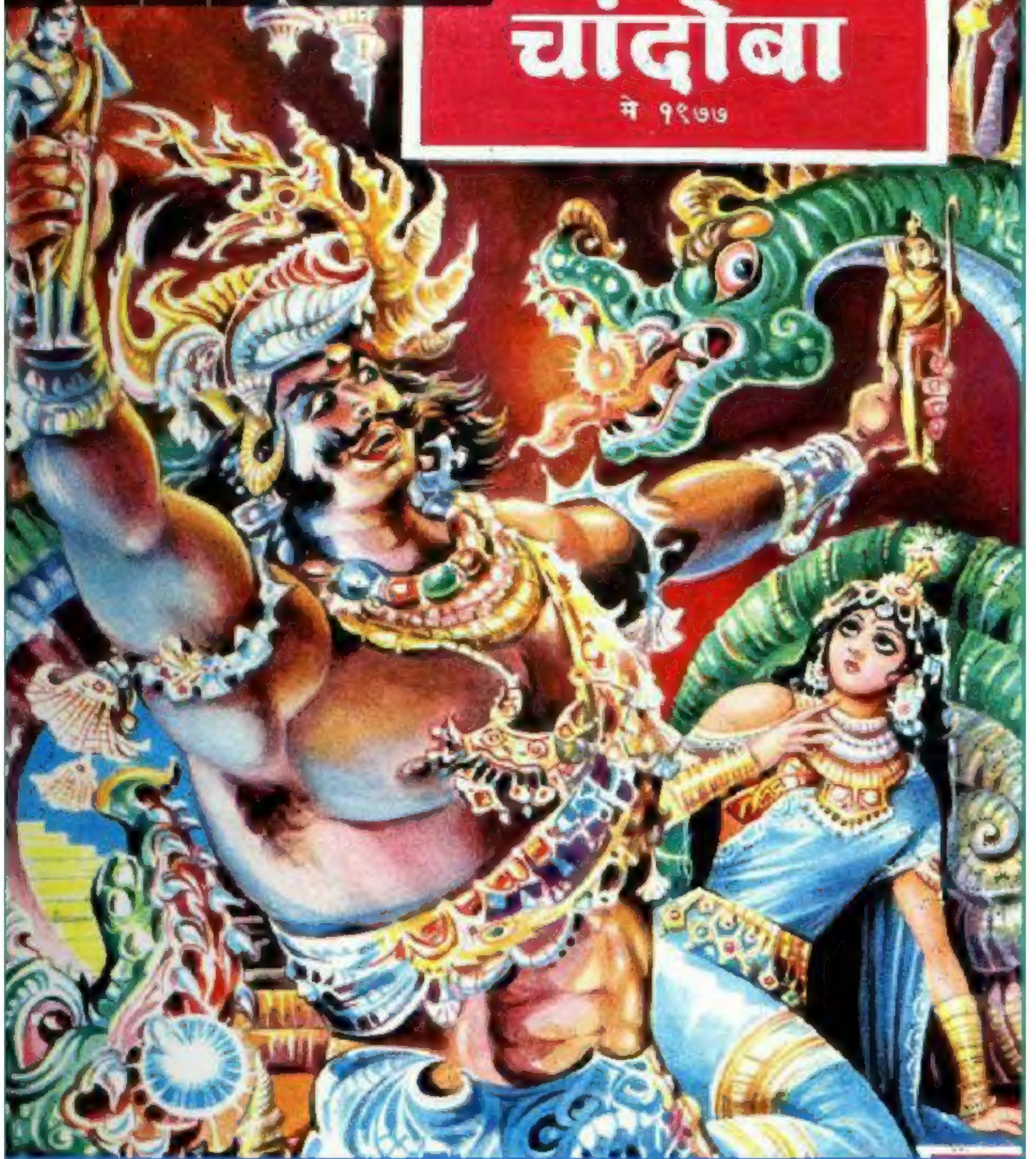

चांदोबा

मे १९७७

अनुपायेन कर्माणि
विपरीतानि यानि च
क्रियमाणानि दुष्यन्ति
हृदींष्य प्रयतेऽपि न व

॥ १ ॥

[पद्धत असत्याशिवाय केलेली कामे, अपासांना केलेल्या अधवानांसारखी (परिणामी) हानिकारक शिष्ट होतात.]

यः पश्चात् पूर्वकार्याणि
कर्माणि विचिरीर्यति
पूर्वम् चापरकर्माणि
न स वेद नयानयो

॥ २ ॥

[जी नाही करतावला हवीत ही कामे अंतर आणि जी नंतर करतावला हवीत ही नाही करणाऱ्याला बरे वाईट कळत नाही.]

अपलस्य तु कुत्सेषु
प्रसन्नोऽप्यधिकम् बलम्
क्षिप्रमन्ये प्रपद्यते
शौचस्य च मित्र द्विजाः

॥ ३ ॥

[जास्त बळ असूनही अशुभ अशुभ काम करीत राहला की इतर लोक संक्षी साधून विषाड करतात.]

[४५]

हरणाला सोडवून आणण्यासाठी कावळा आणि उंदीर गेले ते बराच काळ लोटला तरी न आलेले पाहून कांसव काळजीत पडले. वाट पहात थांबायला ते तयार नव्हते, म्हणून दोघांच्या पाठोपाठ निघाले.

कांसवाला येत असलेले पाहून कावळा घाबरला. कारण शिकारी आला तर कावळ्याला उडून जाणे शक्य होते. उंदीर कोठेतरी लपून बसेल. हरण पळून जाऊ शकेल, परंतु कांसव कसे निसटून जाणार?

कावळ्याने कांसवाला विचारले—“तु कशाला आलास बाबा? इकडे शिकारी येण्यापूर्वी ताबडतोब परत निघून जा.”

“मी तरी काय करू रे? हरणावर संकट आले होते; तुम्ही दोघे त्याला सोडवायला गेलात ते बराच वेळ परतला

नाहीत. मला नाही राहवल, निघून आलो.” कांसव म्हणाले.

त्यांच असं संभाषण चालू असतानाच शिकारी येत असलेला कावळ्याला दिसला आणि कावळा मोठ्याने ओरडला. उंदराने घाईघाईने हरणाचे जाळे तोडून त्याला सोडविले. हरणाने मागेपुढे पाहिले नाही आणि पसार झाले. कावळा आडावर जाऊन बसला. उंदीर जवळच एक धोळ दिसले त्यात शिरला.

हरण हातचे निघून गेल्याबद्दल शिकारी हात चोळू लागला. परंतु त्याला कांसव दिसले. त्याला आनंद झाला. त्याने कांसवाला घेऊन शवताची दोरी वळून आपल्या भतुष्याला बांधले आणि घरी निघाला.

शिकार्याला, कांसवाला घेऊन घेऊन जात असलेला पाहून उंदीर फार काळजीत

पडला. एका संकटांतून सुटका मिळाली असा विचार करीत होतो तर हे दुसरे संकट येऊन कोसळले. आपल्यावर अशी एका-मागून एक संकटे का येत आहेत, त्याला कळेना. सुरुवातीला त्याचं शर्वस्व गेलं. नंतर स्थानभ्रष्टत्व नशिबी आलं. परंतु मित्र लाभले ते संकटात सांपडले. कपाळावर लिहिलं असतं, त्यातून सुटका नाही, हेच खरं!

इतक्यात हरण व कावळा परतले. कांसवावर आलेल्या संकटाबद्दल त्यांना देखील फार वाईट वाटलं.

उंदीर त्यांना म्हणाला—“दुःख करीत हातांवर हात धरून बसून राहण्यात काय फायदा? कांसव वृष्टीआड होण्यापूर्वी त्याला वांचविण्याचा उपाय करू या.”

कावळा म्हणाला—“मला एक युक्ती सुचली आहे. शिकार्याच्या मराच्या घाटेवर एक तळें आहे. ती लौकरच तैयारीत पोचेल. त्यापूर्वी हरणाने मधल्या वाटेने पळत जाऊन तळ्याच्या काठी मेळ्यासारखं निःश्वेष्ट पडून राहायचं. मी उंदराला आपल्या पाठीवर बसवून तिकडे घेतो. मी त्याला काठावर उतरवून ठेवून हरणाचा डोळा कुरतडण्याचें सोंग करतो. ते पाहून हरण मेले भसावे असे शिकार्याला वाटेज. तो हरणाला उचलून घेण्यासाठी कांसवाला धनुष्यासह काठावर ठेवून हरणाकडे जाईल. तेव्हा उंदराने चढविशी जाऊन कांसवाला बांधलेली दोरी तोडून टाकावी. कांसव सुटका होताच तळ्यात पळून जाईल.

हरणाला ध्यायला शिकारी जवळ येऊ लागला की मी उडून जाईन. हरणाने दुष्णदिसी उडी मारून पळून जावे. तुम्हाला काय वाटते?”

“फार छान! चांगली युक्ती आहे! आणि कांसवाला हा उपाय करून सोडविल्या सारखेच समजा. चला तर.” हरण म्हणाले.

ते मधल्या वाटेने तळ्याच्या काठी जाऊन मेळ्यासारखे पडून राहिले. कावळ्याने उंदराला पाठीवर बसवून तळ्याच्या काठावर उतरविलं आणि हरणाच्या डोक्यावर बसवून कान कुरतडल्याचें सोंग करू लागला.

थोडक्याच वेळाने शिकारी तेथे आला. हरणाला व त्याच्या डोक्यावर कावळ्याला बसलेला पाहून त्याला वाटलं की हरण जाळ्यातून सुटलं खरं, परंतु दमून भागून शेवटी मेलेलं दिसतं आहे. कांसवाला त्याने चांगलं बांधलंच होतं, म्हणून त्याला काठावर ठेवून तो हरणाला त्रायला विचाला.

उंदराने चढविशी येऊन कांसवाला बांधलेली दोरी कुरतडून तोडून टाकली. कांसव काठावरून तळ्यात उडी मारून दिसेनासे झाले.

शिकार्याला जवळ येत असलेला पाहून कावळा उडाला. हरीण दुष्णदिसी उडी मारून पाहतांपाहतां दृष्टीआड झाले.

शिकारी हताश होऊन मागे परतून पाहतो तर कांसव देखील नाहीसे झाले होते.

“कुटक्या नशीबा! माझ्या जाळ्यात हरण कसं छान सांपडलं होते. तू त्याला सोडविलेस! माझ्या पकडीत कांसव आले होते त्याच्यामुद्दा तू सोडविलेस! बायका-पोरांना घरी सोडून मी सकाळपासून जातां पर्यंत रानोमाळ भटकलो आणि रिकाम्या हाताने दला परतलेला पाहून त्यांची उदास झालेली तोंडेच मी पाहू म्हणतोस का?” असे म्हणत शिकारी कपाळावर हात मारून परचरताना कळू लागला.

तो निघून गेल्यावर खूपे मित्र परस्पराना प्रेमाने भेटले आणि लगेच स्वस्थानी परतून घुबाने राहू लागले.

जगातील आश्रय :

१८३. विलक्षण मूर्ती

कोलंबियातील शांत भावस्थू प्रांतात पुरातन विभावर्तक खोदकाने शास्त्रावर या सारख्या मूर्ती जेकडो उपलब्ध झाल्या आहेत. या देवतांची पुजा करणारे या काळात कोणी नाही. या 'कोदल' देवतांच्या उजव्या हातात हत्तीखोसखी सावने, डाव्या हातात जंवासाखंडा वस्तु आणि तोंडावर राग दिसतो.

माया सरोवर

[१५]

[गिहुघांच्या राणीचा शत्रू गडेकोंड वनमाणसाना जेत करून घेण्यासाठी मदतीला घाबला. त्याच वेळी जयशीलने त्या वनमाणसाबरोबर को माणूस होवा तो आपला शत्रू कृपाणजित असल्याचे ओळखले. जयशीलने वनमाणसाबरोबर एक बाण सोडला तेव्हा गिहुघांच्या सेनापतीने आपल्या सैन्याला डोंगर चढून जायला आवाहन केले. पुढे-]

गिहुघांचे सैन्य टेकडीवर चढू लागलेले पाहून, त्यांच्या राणीचा शत्रू गडे- करीत होता व त्याला गडेकोंडचे अनुयायी मदत करीत होते. कोंड आपल्या सैनिकांना डोंगर चढून वर जयशील गडेकोंडच्या अनुयायांना डोंगर चढून येत असलेले पाहून सिद्धसाधकाला म्हणाला- "साधका! आपण राणीच्या सैनिकांना थांबेळी घेत केली नाही तर तिचे शत्रू तिला सहजी जिंकू शकतील. त्या कृपाणजिताला पाहिलेस का? त्याने रानटी जातीच्या लोकांचे सांग केले आहे.

तरी त्याला मी चांगले ओळखले. त्याने मला सुद्धा ओळखले असणार.”

सिद्धसाधकाला वाटू लागले की आपण पुढे होऊन राणीला मदत करणे आवश्यक आहे. तो राणीकडे वळून म्हणाला-“राणी, तू इकडे राहण्यातच तुझे हित आहे. आम्ही तुझ्या सैनिकांबरोबर जाऊन तुझ्या शत्रूच्या सैनिकांना आणि त्या दुष्ट गडेकोंडाबरोबर आमचा एक शत्रू आहे त्याला ठार करून नाहीतर पळवून लावतो.”

साधकाचे बोलणे संपण्यापूर्वीच ते वन-माणूस फार मोठ्याने ओरडले. ते ऐकून जयशील, साधक व इतरांनी डोंगराच्या

टोकाकडे पळून पाहिले. जयशील म्हणाला-“कृपाणजित वनमाणसाच्या कंबरेला बांधलेली सांखळी धरून उभा होता. तो सरळ उभा राहून टेकडीच्या उताराकडे वहात हातवारे करीत ओरडत होता.

“साधका! आतां पुन्हां ते वनमाणूस त्या दुष्टाच्या हातावर सापडलेले दिसते आहे. आता जर का त्याने एखादा खडक उचलून टाकला तर राणीच्या सैनिकांपैकी अर्बंतरी नक्कीच चिरडून मरतील. तरसण हं, चल!” असे म्हणत जयशील टेकडीवर चढू लागला. सिद्धसाधक त्याच्या मागोमाग निघाला.

दोघे धावत जवळ जाऊन टेकडीवर गिड्ड्यांचा सेनापती व त्याचे सैनिक जेथवर गेले होते तेथेवर पोचले. त्याला म्हणाले-“सेनापती! आपल्या अनुयायांना भोजन नेल धान्यापला सांग! ते वनमाणूस पुन्हां एखादा खडक तुमच्यावर टाकण्याच्या वेतात दिसते आहे.”

“अहो! तुम्ही त्या वनमाणसाबरोबर तो महाकाय आहे ना, त्याच्या पासून काय वाटेल ते करून आम्हांला वाचवा! आम्ही त्या टेकडीवर जाऊन त्या गडेकोंडाचा व त्याच्या अनुयायांचा समाचार घेतो. आपल्या भात्यांचा हल्ला करून त्यांना डोंगरावरून खाली रेटतो.”

भात्यांचे टोकही खूप पाणीदार आहे रे! परंतु तू विचार केलास तसा करावला तू समर्थ आहेस का? तू देव आहेस की राक्षस आहेस, एकाएकी एवढा मोठा पराक्रम करून दाखवायला? तू एक गिड्डा लुजा आहेस हे विसरलास वाटते?” सिद्धसाधक म्हणाला.

जयशीलने गप्प रद्द रे, असे हात हलवून साधकाला सुचविले. वित्तक्यात तिकडून वन-माणसाने एक मोठा दगड उचलून खांद्यावर घेतला. तो पाहून थोडासा चिडल्यासारखा सिद्धसाधक म्हणाला-“अस्त! म्हणजे या माकडाला दगड फेंकण्या व्यतिरिक्त दुसरे काहीच खेळ नाहीसे दिसते आहे! मी

त्याला नरकलोकांत पाठवितो!” असे म्हणत हातातले विशूल वर उचलून वनमाणसाकडे साधक धावला.

साधक काहीतरी मूर्खासारखा धाडस करायला निघालेला दिसतो आहे. असा विचार करून जयशीलने त्याला थांबायला सांगितले आणि थनूच्यावर बाण चढवून वनमाणसावर सोडला. परंतु नेम चुकला आणि कृपाणजितच्या हातातल्या सांखळीला लागला. त्या धक्क्याने सांखळी हातातून निसटून पडली. लगेच वनमाणूस हातातला दगड खाली टाकून पळाला. परंतु कृपाण-जितने चटविशी सांखळी धरून वनमाणसाला ओढले, त्याच वेळी बाण सोडणारा त्याचा शत्रू जयशील जादे दे कृपाणजितने ओढले.

Fullscreen

127

14 / 68

गडेकोडने एकदा जयशील व सिद्ध-साधकाला बोळे भरून पाहून घेतले व कृपाणजिताला म्हणाला-“अहो महाकाय! तुमच्या आज्ञेबाहेर मी नाही. परंतु मला एवढेच विचारायचे आहे, तुम्ही वनमाणसाला बरोबर घेऊन एकदम हल्ला केलात तर त्या दोघांना छार करतां येणार नाही का? आम्ही त्याच वेळी शष्पीच्या सैनिकांवर तुटून पडलो आणि आपल्या सार्यांनी त्यांना उभे फाडून काढले.”

ते ऐकून कृपाणजित संतापून वन-माणसाला टेकडीवरून खाली ओडीत नेत म्हणाला-“काय रे गडेकोड! तुझ्या टोपांत खोसलेली पिंते असणारा मी एखादा पक्षी किंवा गिधाड आहे असे शटले का तुला तुझ्या म्हणण्याप्रमाणे उडत जाऊन त्यांना छार करायला? त्यांना छार करायला निराळी युक्ती काढली पाहिजे. पहिल्याने सर्वांना जिवंत आपल्या धावात घेऊन चल.”

गडेकोडने आपल्या सर्व अनुयायांना पळायला आणि आपल्या गावात पोचायला आज्ञा केली. त्या पाठोपाठ मेंढेस्वार आणि भालभारी सैनिक मागे फिरले आणि टेकडी उतरू लागले. शत्रूला पळून जात असलेले पाहून जयशील गिड्ड्यांच्या सेनापतीला म्हणाला-“सेनापती, हीच उत्तम संज्ञी आहे! जो हाती बेईल त्या शत्रूला सार्यांनी छार

करायला सांग आपल्या सैनिकांना, जे निसटून जातीत त्यांच्यावर बसून मोठमोठे खडक हकलून त्यांना छार करा. शत्रूय तितक्यांना नरकात धाडा.”

शत्रूला पाठ फिरवून पळत असलेला पाहून लुजांच्या सेनापतीला आणखी जस्त उत्साह बढला. तो आपल्या सैनिकांना प्रोत्साहन देत म्हणाला-“अरे शूरवीर गडेकार सैनिक हो! सिंहासारखे तुटून पडा गडेकोडाच्या पळपुट्या सैनिकांवर त्यांना आपल्या भाल्यांनी फाडून काढा. तो भयंकर शष्पीसुद्धा पळू लागला आहे. आतां आप-त्याला मिण्याचे कारण नाही.”

आपल्या सेनापतींनी आरोळी ऐकून सर्व गडेकार वीर उत्साहाने मोठ्याने जयघोष करीत टेकडी वळून गेले. त्यांनी आणि मेंढेस्वार आणि भालवार गडेकार वीरांनी जे शत्रू सांपडले त्यांना छार केले. जे हाती आले नाहीत त्यांना टेकडीच्या पायथ्यापर्यंत पळवून आणले. लुजांच्या सेनापती आपल्या मेंढावावर बसून धावत आपल्या अनुयायांना प्रोत्साहन देत होता.

जयशील व सिद्धसाधक त्याच वेळी तेथे गेले. त्यांना गडेकोडचे अनुयायी पळून जात असलेले दिसले. वनमाणसाला ओडून नेत असलेला कृपाणजित सुद्धा त्यांना दिसला.

सिद्धसाधक आपले निशूल उचलून आणि “महाकाल की जय” असा जयघोष करून मोठ्याने आरोळी मारीत म्हणाला-“जयशील! अरे असा प्रहारा काय उभा जाहेस? त्या गडेकोड दुष्टाचे शत्रू टेकडीच्या पायथ्याशीच तर आहे त्या गदं शाडीत. त्यांच्यावर छापा मारून कृपाण-जिताला, त्या वनमाणसाला आणि त्यांच्या अश्र्वयाला असलेल्या गडेकोडाला शमसदनास पाठवू या.”

सिद्धसाधक म्हणाला ते ऐकून जयशील थोडा हसून म्हणाला-“शत्रूची शक्ती कमी नसल्यात बरो आहे, लक्षात घे. त्यांना या टेकडीवरून पावरवून सोडून पळून

भीतीने आणि शरचर्याने त्याचा धरकाप उडाला. त्या क्षणापर्यंत तो जयशील असेल असे कृपाणजिताला स्वप्नातही वाटले नव्हते. त्याने सिद्धसाधकाला पूर्वी कधी पाहिलेच नव्हते.

“अरे गडेकोड! शत्रूचा नाथनाट करायला ही वेळ उपयुक्त नाही. तो वनपुत्र बाण घेऊन आला आहे ना, तो दुरुनच आपल्यावर बाण सोडून आपला वध करू शकेल. वनमाणूस एक रावटी प्राणी आहे, म्हणून बाण लागला तरी उभा राहू शकले. आपण धूळ चाटीत जमिनीवर पडलो असतो.” जॅंगराच्या सिसरावरून वनमाण-साला मागे ओडीत कृपाणजित म्हणाला.

Fullscreen

127

16

168

की नाही? आपण हू सव पहात मग बसायचं का?" सिद्धसाधकाने विचारले.

जयशील त्याचे उत्तर देण्याच्या विचारात होता, तेवढ्यात खुजांना सेनापती त्याच्या समोर येऊन उभा राहून म्हणाला—“काय हो, तुमची असुजा व मदत असेल तर सरळ टेकडी उतरून जाऊन त्या गडे-कोंडाच्या गावावरच हल्ला करता येईल आणि त्यांची वस्ती बेविरास करता येईल! मग काय हुकूम?”

जयशील एकदा चारीबाजूला नजर फिरवून पाहून म्हणाला—“सेनापती, तुजं साहस आणि शौर्य प्रशंसा करण्यालायकच आहे. सहज सापडले त्यांना तू ठार केलस. आकी लोक धनमाणसाला घेऊन आपल्या वस्तीत पोचले आहेत. आता ते सावध होऊन स्वच्छणाची सव तयारी करून सिद्ध असणार. आपण या वेळी हल्ला करून रक्तपाताशिवाय जास्त काय मिळविणार? जय मिळणे तर अशक्यच.”

“तरमग आम्ही आता काय करावे, थडी आपली असला आहे?” खुजांच्या सेनापतीने विचारले.

“सर्वजण टेकडी उतरून जाऊन राणीकडे जा. तंतर आपल्या वस्तीच्या सुरक्षिततेची उत्तम व्यवस्था करा. आपण जो विचार त्यांच्या बिषयी करीत आहो, तोच त्यांच्या

मनात आला तसेल कसा करून? त्यांनी एकाएकी हल्ला चढविला तरी तुमची स्वतःची हानी होणार नाही, चासाठी काळजी घ्या. आम्ही दोघे लोकरच तुमच्या वस्तीत परत येऊ.” जयशील म्हणाला.

खुजांच्या सेनापतीने आपल्या अनुयायांपैकी एकाला जयशील व सिद्धसाधकाला वाट दाखवायला म्हणून मागे रहायला सांगितले आणि बाकी सर्वांना बरोबर घेऊन जयघोष करीत टेकडीवरून उतरून राणी होती तीथे गेला.

जयशील निस्तब्ध होऊन गडेकोंडाच्या वस्तीकडे पहात उभा राहिला. सिद्धसाधक त्याच्याकडे पहात राहल्यावर म्हणाला—“काथरे दतका विचार करतो आहेस?

आपण न्यथे वा सुज्या पिढ्यांच्या भांडणात फसलो वच!”

“अरे, आपण होमीखातर डकडे आलो का? त्याला कारण तो सफराकृती दुष्ट भक्तेतून आहे, नाही का? आपण धन-धन्यात सापडलो आणि डोंगरावरून खाली कोसळून, इकडे काही जपाय न होता, येऊन पोचलो. हिरण्यपूरच्या राजाचा मुलगा व मुलगी दोघांचे अपहरण झाले; त्यांच्या शोधाचं आपण निघालो होतो, होय ना? जंगलीलोकांच्या भांडणात असे भडकून पडणे आश्चर्य करण्यासारखंच आहे. परंतु इकडून पुढचा मार्ग काढण्यापूर्वी त्या बुध्दाला, कृपाय-जिताला मात्र परलोकाला पाठविल्याशिवाय मला चैन पडणार नाही.” जयशील म्हणाला.

लावणे निराळे आणि सरळ त्यांच्यावर हल्ला करून त्यांचे गाव व बरे उध्वस्त करणं निराळे. शिवाय या गडेकोंडाच्या अनुयायांना, त्यांचा पाठलाग करून ठार करण्याची आपल्याला गरजच काय? आपण त्यांच्याशी आणि खुजांच्या राणीशी समेट घडवून आणू शकलो तर त्यांचा प्रयत्न ही करून पहायला हरकत नाही.”

“तर मग आपला शत्रू तो कृपायजित आहे, त्याचं काय आणि स्थान पाहिलेल्हा धनमाणसाचं काय? त्याच्या मदतीने तो दुष्ट या जंगलपासूनच्या पश्चात एक मंडळाच्या परिसरात स्वतःचं राज्य स्थापन करून गोखरीब पुढळवावर अत्याचार करीलच

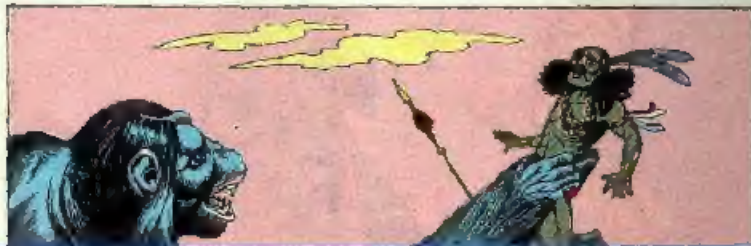
"महाकाळाच्या कुपेने त्या कामाबरोबर त्या दुष्टाने पाठलेले जे वनमापूस आहे त्याला मुळा ठार करून त्याचे कावडे काढता बाळ तर पाहिले पाहिजे. बल तर, खूब मूक लागली आहे; खुनाच्या रात्रीच्या गावात वेळेवरच पोचले पाहिजे." असे म्हणत सिद्धसाधक पळला आणि चालू लागला.

जयशील व सिद्धसाधक टेकडीच्या टोकावर असे बोलत उभे असतां तिकडे झाडीत गडेकोंड जपल्या बस्तीत पोचल्यावर कृपागजिताबरोबर भांडत होता. दोघे परस्परांना दोष देत होते की 'तुम्यामुळे ही हार खावी लागली.'

गडेकोंड म्हणाला-"जहो महाकाय! तुमचा वेहू तेचवा सोडा आहे, परंतु तेचची मोठी शक्ती तुमच्या अंगात नाही आणि तेवढे साहसही तुमच्या काळजात नाही. आमच्या आधीच तुम्ही पळ काढलात. तुम्ही पाठलेले हे वनमापूस तुम्हांलाच ठार करायला निघाले होते."

चिडून जाऊन कृपागजित म्हणाला-"अरे मांभळ्या! मी सगळा भिऊन नाही पडालो; वेळ बरोबर नाही म्हणून पाय मागे घेतला, समजले! माझ्यावर ज्याने बाण सोडला होता तो जवळील नावाचा मामा हाडवेरी आहे. त्याला उवाड्यापुर्वी ठार केले नाही तर माझे काय कृपागजित नाही. बातां माझ्या वनशासनाची मोष्ट विचार-शील तर तो माकडाच्या पिल्लासारखा मी सांगेन ते बिनभूक करील. त्याच प्रमाणच..." असे म्हणत वनमाणसाने गडेकोंडाकडे खूब करीत कृपागजिताने हात हलविला.

वनमापूस विद्युत्वेगाने धावला आणि गडेकोंडाला जपकून सोड्याने जोरून लागला, आपल्या मालकाचा जीव घोक्यात आहे, हे पाहून गडेकोंडचे सर्व अनुयायी आपापले माळे लावून जंगमरणवापर व कृपागजितावर हल्ला करायला सरावले. (क्रमशः)

अर्धवटपणा

विजयमारित्याने जायला हट्ट सोडला नाही. तो साहाजबळ येला, प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि वेहूचो प्रमाणे दोन होऊन वनशासनाच्या विषाचे निपणाम. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला-"राजा! मू ही फुलटची वेहूनत स्वतःच्या कुडीने करतो आहेस की अविच्छेदने, हे माहीत नाही. परंतु एवढे माग खरे की, काही लोक स्वतःच स्वतःवर संकट ओढवून घेतात आणि यश हाती पावण्या ऐन वेळी ते लाबाडतात. असल्या अर्धवटपणाचे किंवा पूर्णपणाचे उदाहरण म्हणून मी तुला बंडहासाची मोष्ट सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

कार पूर्वी रविवर्मा आणि अशिवर्मा नांवाचे दोन अधिपती परस्परांना मावून बसलेल्या दोन राज्यांवर राज्य करीत होते. अनादि कालापासून त्या दोन्ही राज्यांचे

वेताळाच्या गोष्टी

परस्परांशी हाडवैर होते. मधून मधून त्यांची मुठेही होत. बोन्ही राज्याे एकथ करून राज्य चालविण्याचे सामर्थ्य एकांत हीे सद्धते.

एकदा रविवर्माने आपल्या पुत्राेने स्वयंवर रचले आणि त्यासाठी सर्व राजे राजवाड्यांकडे निरोप पाठविते वेळी अश्वि-वर्माचा मुलगा चंद्रहास, याच्याकडे देखील खास दुताकराेी निमंत्रण पाठविले. त्या दूताने राशिबर्माला भेटून रविवर्मा ह्या विमिनने बोन्ही देशात परस्पर नव्वद स्थापन करण्यासाठी हा प्रयत्न करीन ब्रम्हण्यांचे मार्गदर्शने ते ऐकून राशिबर्माला आनंद आला कारण त्याला एकुलता एक मुलगा होता

हे लग्न झाले तर चंद्रहास बोन्ही राज्यांचा अधिपती होईल आणि अशा रान्हेने वाड-वडिलांची इच्छा पूर्ण होईल असे राशि-वर्माचा बाटले

राशिबर्माने चंद्रहासला बोलावून हे निमंत्रण स्वीकारण्यास सांगून स्वयंवराच्या वेळी हजार राहण्यास प्रोत्साहन दिले. चंद्र-हासला जाण्याची भनापासून इच्छा नव्हती. परंतु वडिलांची आज्ञा मोडणे बरोबर नाही असे वाटून तो सुबुद्धि नांवाच्या आपल्या एका मित्राला बरोबर घेऊन रविवर्माच्या राजधानीस निघाला.

दोघे घोड्यावर बसून जंगलाच्या वाटेने जात असता त्यांना रागटी जातीच्या लोकांनी अडविले. त्यांनी दोघांच्या मुस्स्या बांधून त्यांना नज्जकासमोर नेले.

सुबुद्धीने रवतःची व आपल्या मित्राची ओळख सांगून दोघे कोणत्या कामासाठी जडत आहेत हे देखील सांगितले.

“तुम्ही अनांक कोणी, आम्हांला काय न्याचे? आमच्या राज्याच्या हद्दीत तुम्ही पाय टुंझणान, तुम्ही पन्कीप जाहां. आमच्या नियमाप्रमाणे आमच्या देवीबमोर आम्ही तुम्हा दोघांना जळी. देखार, ते माच्य नसेल तर तुमच्यापैकी एकाने आमच्यापैकी एका शूर वल्लाशी युद्ध करून त्याला

मिलेल.” जातीचा नायक म्हणाला.

“मी त्याच्याशी इंद्र करावला तयार आहे.” चंद्रहास म्हणाला.

“यांची बंधने सोडा आणि यांना मोफलेपणे हिडू फिले द्या. उद्यां सकाळी इंद्रयुद्धाची तयारी ठेवा.” नायक म्हणाला.

त्याने चंद्रहासला व त्याच्या मित्राला मुक्त केले. एवढेच नव्हे तर त्यांच्या जेवणाखाण्याची उत्तम व्यवस्था केली.

रात्री सुबुद्धी चंद्रहासाला म्हणाला— “मित्रा! आपण पळून जाऊ या चला. आपल्यावर कोणाचा पाहारा नाही. उद्यां तू या रागटी लोकांशी इद्राला उभे

राहण्याची गरजच काय? काय होईल काय सांगता येईल का?”

“असे भित्तासारखे पळून जाण्याऐवजी एका शूराच्या हाती मरण आलेले काय वाईट? आपल्यावर विश्वास ठेवूनच नाही का या लोकांनी आपल्याला मुक्त केले. त्यांच्याशी लढाई करण्या इतके नीच काम आपली काय बसू शकेल?”

दुसऱ्या दिवशी चंद्रहासाचे एका रागटी माणसाबरोबर इंद्रयुद्ध झाले. त्यात यशस्वी झाला. नायकाने चंद्रहासाला व सुबुद्धीला इनामे देऊन अत्यंत आदरपूर्वक निरोप दिला. आपल्या निमंत्रणाला मान देऊन चंद्र-हासाला आलेला पाहून रविवर्माने त्याच्या आतिथ्याची उत्तम व्यवस्था केली.

Fullscreen

127

22

168

माग येणाऱ्या अवकाश नू जिकल्या. आता आपल्या मुलीचे तुझ्याशी लग्न वारून देण्या- ऐवजी आणखी एकाशी दंड कर म्हणतो आहे. यात धावा हेतू तरी काय असेल? मी जाऊन विचारून येऊ का?"

"तू काही विचारून यायची गरज नाही. मला सर्व काही चांगलं कळलं आहे." चंद्रहास म्हणाला.

त्याने मध्यरात्रीच्या सुमारास सुबुद्धीला उठविले आणि म्हणाला-"बल, आपण निघू या. उजाडण्या पूर्वी या राज्याची सरहद्द ओलांडून निघून गेले पाहिजे."

ते ऐकून सुबुद्धीची श्रौंष उडाली. हो चकित होऊन म्हणाला-"अरे हे रे काय? उद्यां ते दंड जिकून राजकन्येशी विवाह करणार नाहीस का? लग्न करणे आतां तुझ्या हातांत आल्यासारखे आहे, ते सोडून जाणार का?"

चंद्रहास, सुबुद्धी म्हणाला ते ऐकूनही न ऐकल्या सारखे करून लगेच त्याला बरोबर घेऊन निघाला. दोघे आपापल्या घोटघावर बसून निघाले आणि दुसऱ्या दिवशी तीन प्रहरी आपल्या गावी येऊन पोचले.

मेथवर गोष्ट सांगून येताळ म्हणाला-"राजा, तुला चंद्रहास हा अवकलशून्य होता, असे वाटते का? की तो फार वाडशी की मितरा होता? तो रामटी

जातीच्या वस्तादून वळून जायच्या ऐवजी त्यावेळी दंडमुद्रास कां कबूल झाला? तो झाल्या असता तर काय झाले असते? स्वयंवरात इतर चढाओढी जिकल्यावर त्या एकाच चढाओढीला तो को तयार झाला नव्हती आणि पळून कां गेला? या सर्व शंकांचे समाधानकारक उत्तर माहीत असूनही तू दिले नाहीस तर, पुरा नाहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायांवर लोळू लागतील."

विक्रमादित्य म्हणाला-"चंद्रहास हा बुद्धिमान, शूर, साहसी, उदार आणि आत्मविश्वासी होता. तू म्हणतोस तो अवलक्षण त्याच्यात मुळीच नव्हती. रामटी जातीच्या सकोटीचे कौतुकच त्याने केले. त्यांच्यासारखे दिलेले वचन पाळावे असे त्याला वाटले. रविवर्मा विदवासाघात करतो आहे, हे त्याला पूर्वीच कळले होते. आपल्या मुलीच्या स्वयंवरासाठी चढाओढीची व्यवस्था करून खास दूताकरणी निमंत्रण पाठविण्यात त्याचा काहीतरी इष्ट हेतू होता हे त्याला

बरोबर पूर्वीच कळले. चंद्रहासच्या वडिलांना वाटलं होतं अगदी तसाच रविवर्माने चंद्रहासचा वध करण्याचे ठरवून त्याचा तो हेतू पार पडला असता तर राविवर्माचे राज्य आपल्याला मिळेल व वाडवडिलांना शक्य न झालेली गोष्ट पूर्ण करता येईल असा त्याचा दुष्ट हेतू असावा. चंद्रहासला त्याचा हा दुष्ट हेतू कळला. सुबुद्धीला ते कळले नव्हते. परंतु मितरा म्हणून घेणे त्याला आवडले नाही. म्हणून त्याने सर्व चढाओढीत भाग घेऊन त्या जिकल्या. रविवर्माने आणखी एका दंडमुद्राची गोष्ट काढली तेव्हा त्यांत त्याचा दुष्ट हेतू होता हे स्पष्ट झाले. ती संधी रविवर्माला देणे त्याला साहजिकच इष्ट वाटले नाही. म्हणून चंद्रहास मध्यरात्रीच्या सुमारास निघून गेला.

अशातऱ्हेने राजाचे मीन मंग झाल्यामुळे वेताळ प्रेतासह नाहीसा झाला आणि झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

चोरचा पोर

एका गावी राजू नावाचा एक अटुल चोर रहात आहे. त्याच्या नावाची वदयत त्या गावाच्या परिसरातील वस्तीत होली कारण त्याच्या भेमात वालं की तों कोणाचाही ओव घ्यायला यायपुढे पहात तसे आपल्या बाटेम त्यान जाऊ नय म्हणून मोठमोठं धीमेंत लोक त्याला मोठ्या शकमा देऊन त्याचे तांड बंद करीत असत अशा तऱ्हेने राजूने पुष्कळ सोनं व धन जमविलं त्याला भीमू नावाचा एक मुलगा होता भीमू बापाबद्दल जास्त काडती होता भीमूला सोळावे वर्ष लागल्यावर राजू त्याला जीवकलसे शिक्षण देऊ लागला असला मुलगा आपल्याहून धोर चोर हींणर असं राजूला वाटत होते

एकादा राजूने चोरी करायला निघतांना भीमूलाबरोबर चलायला सांगितलं परंतु भीमूला बापाचो वीर्यवृत्ती मुलीच पसत

नव्हती तो बापाला म्हणाला-“बावा, तुमच्यासारखी चोरी करून जीवित घाऊ-विणं मला मुलीच पसत नाही शिवाय, तुम्ही काय कमी मिळवून जमा केले आहे! आणखी हाक कशासाठी? ही वृत्ती वातां वाडा

ते ऐकून राजू संतापला म्हणाला-“मूलं आहेस, लहान तोंडी मोठा घास ग्यायचा सोड भी चोरी करतां आहे ती पोटेला पोटेभर मिळत नाही म्हणून ताही आपल्या वाडवाडिलांपासून आलेली ही वृत्ती आहे. माझ्या आजोबांचे नुसते नाव कामा-बर पडलं तर पोलदी तिजांच्या धन्धर कांपत तसुद्धा तसाच शूरसाहसी होशेल असे मला वाटत होते. तू माझ्या पोटी जन्माला आलास. मी तुझ्या तोंडी असलं बोलणं ऐकायला मुलीच तयार नाही. टीचभर पोटाची झळी मरायला वावभर

काय करायलाय-पुन्ही मला धमरी काम करतां येत नाहीत त्यांनाच ते कष्ट सहन करावे लागतात आपण पिढ्यान् पिढ्या चोर म्हणून जगात ओळखले जात आहोत. वाता एकाएकी चांगले म्हणून ठरविलं तर लोक हुमतीळ

भीमू म्हणाला-“तुमका बंध पिढ्यान् पिढ्या चौर्यवृत्तीच करीत रहावा असा विचार करणं यात मोठा धोरपणा असलं असं मला वाटत नाही हो वन घण्य व धोक्याची आहे; जगही पातळ लायलं आहे

“तरमम तू आपल्या इच्छेप्रमाण स्वतःची वृत्ती निवड. पुढे तुला माझ्याच मार्गात यावे लागेल.” राजू मुलाला म्हणाला

भीमूला बापाचा विचार बदलण्याचा मार्ग सुचला नाही त्याने बापाचे घर सोडल आणि स्वतःच्या पोटापाण्याची काळजी घेत इकडे ठरविल भीमूच्या भयाची पळे जतंक प्रत्यक्षात कामे करून उदरनिर्वाह चालवीत परंतु ‘चोराचा पोर’ म्हणून कोणी त्याला जवळ येऊ देई ना गवळी, फळ भाजीवाळं देखील त्याला संधायी नव्हते पहात होते

निराका हाऊन घरी परततल्या मुलाला पाहून बाप म्हणाला-“काय दे बाबा नीतिधर्माने जगायचा मार्ग मिळाला का?”

“तुम्ही अटुल चोर आहां, हे ज्यांना माहीन आहे ते मला कसे गयळ येऊ देणार?

तुमचा मुलगा म्हणायला खुदा लाज वाटते म्हणून तुम्हाला ऋषी मला ओळखणार नाहीत असा जागी जाऊन रहायचा विचार करतो आहे” भीमू म्हणाला

‘चार दिवस धक्के खाल्ल्यावर स्वतःच परत येतील,’ राजू म्हणाला

परत येईन, परंतु धक्के खालून पश्चात्ताप करीत येणार नाही! दरोडे धमरे केल्याशिवाय पोट भरता येत नाही हा तुमचा विचार बदलून त्याच दिवशी परत येईन! आपलं पोट भरण्यासाठी इतरांच्या पोटावर पाय आणणं ही माणुसकी नाही” असे सांगून भीमू गाव सोडून निघून गेला.

भीमू निघून गेल्यावर राजूला जेवण जाईनासे झाले चोरी करायला जावं त्याने सोडल राजूच्या राहण्यात व वागण्यात किंमू लागलेला बदल सर्वांच्या दृष्टीस आला हळूहळू लोकांच्या मनातली चोराची भीती कमी होऊ लागली

परंतु वितक्यात एका व्यापाऱ्याच्या घरात एका लाखाची मोठी चोरी झाली. ते ऐकून राजू थक्क झाला. ती चोरी त्याने केली नव्हती परंतु लोकांना त्याचीच शंका पेट होती. राजूने त्या व्यापाऱ्याला भेटून ती चोरी त्याने केली नसल्याचे सांगितलं.

परंतु राजूच्या बोलण्यावर कोणाचाच विश्वास बसला नाही त्या परिसरात त्याला कळत्याशिवाय कोणतीही चोरी त्यापूर्वी झाली नव्हती. म्हणून निदोषी असल्याचे लोकांना पटावे यासाठी चोराला धरून देण्याची जबाबदारी त्याच्यावर येऊन पडली होती

कोऱ्या झालू होत्या. राजी राजू डोळ्यात तेल घालून सावध राही. परंतु काही कायदा झाला नाही. चोराचा पकडवून देण्याची प्रतिज्ञा राजूने सर्वासमक्ष केली होती, परंतु तो ती पुरी करू शकला नव्हता.

आणि गंमत अशी की नव्वेंतरी राजूच्या घरातच चोरी झाली चोराचा धरण्यासाठी

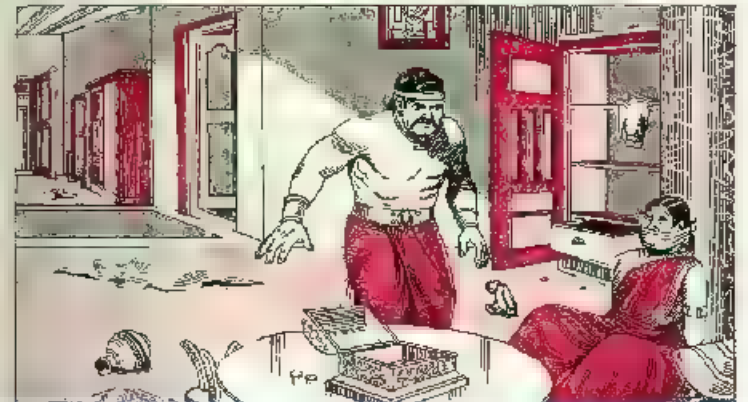
भरात शिरला आणि होतं नव्हतं ते सर्व हाडून घेऊन निघून गेला ते ऐकून राजू धाकत घरी आला तेव्हा त्याने बायकांना हातपाय बांधलेल्या अवस्थेत पाहिलं राजूने कित्येक वर्ष चोरी करून जे काही जमविलं होतं ते सर्व गेले आणि राजू भिकारी झाला

ही गोष्ट कळल्यावर गावकऱ्यांना राजू-विषयी जो संशय पेट होता तो पार नाहीसा झाला. भीमंत लोकांना त्याच्या बदल सहाय्यभूमी वाटू लागली. ही सहाय्यभूमी खरी नसून त्यांना वाटत असलेला आनंद त्या रूपे व्यक्त होत असल्याचे राजूला कळत होते

आपलं सर्वस्व चालवून बसल्यावर राजूने पुन्हा आपला जुना धडा सुरू करायचं ठरवून श्रीमंतांकडं जाऊन आपलं बहिवाटीचे बक्षिस मागायला सुरवात केली.

लोक म्हणाले-“हे बंधू ही सांगं पुन्हा करू लागलास तर तुझी पाठ शोकली जाईल लक्षात ठेव!”

पूर्वी असे कोणी म्हणाला असता तर राजू त्याचे रक्तच प्याला असता. परंतु मग गिळून आज गप्प राहिला. हा बदल कसा काय घडला, हे त्याचे त्यालाच कळना त्या दिवशी राजी राजू बायकोबरोबर गाव सोडून जायचं ठरवून निघाला. धाडे अंतर चालून गेल्यावर राजूला त्याचा मुलगा भेटला. दोघांनी परस्परांना प्रेमान

मिठीच मारली राजूने बडलेले व मुलाला इर्षान करून सांगितले

भीमू स्मित करून म्हणाला—“एवढे भताला लावून घेऊ नका गांवकऱ्यांनी तुम्हांला जिनस सोडले याबद्दल बेनाचे आभार माना. कला माझ्या घरी पुढलं आयुष्य तेथेच घालवा.

‘माझ्या नावानं थरथर कापणारे लोक भला कुठ्याहून चुकून मानू लागले आहेत हा बदल कसा काय घडला? मला कळत नाहीसि झाले आहे. माझ्यात झालेला बदल त्यांना कळू लागला आहे, असे म्हणायचं का?’ राजूने मुलाला विचारलं.

“तुम्हाला तुमच्या अशाच अभिमान आणि विश्वास वाटं तोंपयंत श्रीमंत लोक तुम्हांला भीत असत तुम्ही चोरी करण्याचे सांडलत ही गोष्ट लोकांना पटावी यासाठी नातं तऱ्हेचे प्रयत्न केलेत. ते लोकांना कळलं तेव्हां तुमची भीती त्यांना वाटं नाहीं झाली. आतां तुमचे विषाचे दांत काढलं गेले आहेत. तुमच्याहून मोठे चोर जन्मला

निघून गेला आहे आतां श्रीमंत भिताल तर त्याला, व त्याचे तोंड बंद करायला द्यायचं ते देतील तुमच्याकडे कशाचा पाहुनील? तुमचा हा अंदा तुमच्या हाताचा इला या वृत्तीची लक्षणंय अशी असतात एका काळचे मोठपण कधी नाहीसे होतंय समाजाला भारभूत झालेल्याचे पतन होणारच!” भीमू म्हणाला.

‘तु हे पूर्वी सांगितले असतंस तर ते माझ्या डोक्यात भिरक नसत या वक्या बोराने माझं सर्वस्व लुटलं आणि त्याच्या बरोबर माझा डोक्याही बघडले आपुढं मी कोरी करणार नाही. मेहनत करून पोट भरणार.” राजू म्हणाला

तो जरा चोर नव्हता तुमच्यात बदल व्हावा म्हणून चोरो करायला आला होता” भीमू म्हणाला,

‘अस्स! मग कोण होता रे तो?’

राखून विचारलं

‘मीच!” भीमू स्मित करून म्हणाला

राजाहून थोर

विवाह देशात राजा उबारसून मानं आपल्या प्रजंज्या मुखसायीसाठी अनेक कायदे केले होते परंतु त्या कायद्यांचा सामान्य श्रजेला विशेष असा काहीच फायदा झाला नाही गरीबी वाढतच होती अव्यवस्था कोडे आहे, दोष कोडे आहे, कळायला मार्गच नव्हता ते कळावे म्हणून राजाने रक्तवर्ण नावाच्या आपल्या अत्यंत विद्वान्मू अशा अधिकाऱ्याला शोध काढण्यासाठी नमलं

रक्तवर्ण वेळ पलटून हिडू लागला तेव्हां त्याला देशातलं श्रीमंत लोक आणि काही अधिकारी सरकारी तोकटांना वश करून घऊन प्रजवर अत्याचार व बऱ्याय करीत असल्याचे परंतु ते उघड बाहेर सांगण्याची छाती कोशाळा नसल्याचे कळले. कारण अन्याय व अत्याचार करणारेच राजाचे सल्लागार होते

रक्तवर्ण त्यांच्यावर नेमलेला महा राजांचा एक हेर आहे हे त्या अत्याचारा अधिकाऱ्यांनादेखील कळलं

त्यांनी त्याला बोलावून बजावले की, बऱ्या बोलून तु आमच्याविषयी महाराजांना चांगलं सांगितलेस तर ठीक, नाहीतर तुला कसा वाटला लावायचा हे आम्ही पाहून घेऊ. आम्ही सांगितल्याप्रमाणं वाग, नाही तर तुला व तुझ्या कुटुंबातल्या प्रत्येकाला तुझ्या पापाची फळे मोगायला लागतील रक्तवर्ण सावध झाला

राजाकडं वरत भल्यावर गुदाधर्षित, त्यान पाहिलेल्या व अनुभवलेल्या गोष्टी दिवेदन केल्या त्या अशा

“महाराज, देशात दुष्काळासारखी स्थिती का उत्पन्न होते गरीबी दिवसेंदिवस का वाढत जातली आहे हे काही कळत नाही मला परंतु एक गोष्ट माझ्या लक्षात आली

Full Screen 127 X

सावकाशांकव श्रमिनवनाची खास पत्र पाठविली रक्तवर्णाने बाणत्याविषद काही न सांगितल्याबद्दल श्रीमंत लोकांनी रक्तवर्णाचा भेटून त्याला मोठमोठी इनामे दिली

अशा परिस्थितीत विशाल देशात त्या वर्षी पाऊस मुळीच पडला नाही शेते वाळून गेली आणि पिके नष्ट झाली अन्न धान्याचा दुष्काळ पडला हाहाकार उठून गेला

तऱ्हां उदारसेनाने रक्तवर्णाचा बोलाविले व म्हणाला-“मागू तू बला म्हणाला होलास की खड्या मातीचे धान्य करणारे सिद्धपुरुष आपल्या देशात आहेत, आतां अशा सिद्धपुरुषांची परब घाहे, त्यांना बोलावून आणतोस का ?”

‘हे काम करायला धनगुप्त समर्थ आहे महाराज ! आपण त्याला बोलावून हे काम सांगितले तर तो ‘ना’ म्हणणार नाही, असे मला वाटते.’ रक्तवर्ण म्हणाला

महाराजांनी निरोप पाठविलाच धनगुप्त भावत येऊन हात जोडून महाराजांसमोर उभा राहिला महाराज म्हणाले-“घेटजी तुमच्या बळप्राप्तमावर देशातली अन्नधान्य समस्या सुटणार आहे अन्नधान्याचा दुष्काळ आहे, हे तम्हाला माहीतच आहे, मी आठ-

दहा मजूर दगड माती घेऊन बाणायला देतो तुम्ही त्याचे धान्य करून या धान्याचे बीग लागलं पाहिजेत”

धनगुप्त चकित होऊन म्हणाला-“महाराज, हे कस काय होईल ?”

राजा संतप्तून म्हणाला-“बाय बाळ प्यात अर्थ नाही, लोकर नाऊन कायला लाया”

तरी धनगुप्त सहस करून म्हणाला-“महाराज ! आपल्याला कोणीपरी खाटे सांगितले असाने खडेपामातीचे धान्य करून दाखविणारा कोणी या जगात जन्मला असेल असे मला नाही वाटते”

या खेपेस राजाचा राग रक्तवर्णाकडे बळला

परंतु रक्तवर्ण थोडादेखील न धाबस्ता म्हणाला-“धनगुप्त असे कां खाटे बोलता आहेत नकळे मी स्वतःच्या झोड्यांनी त्यांना दगडखडपाचे तांदूळ गूढ करताना पाहिले आहे ते विशिष्ट खडे व दगड ते रघुशेटकडे विकत घेतात, हेदेखील मला माहीत आहे

ते ऐकून धनगुप्त दबकला, यात काही तरी गुप्त असले पाहिजे असे राजाचा काटले राजा लगेच बरोबर रक्तवर्ण व धनगुप्ताला घेऊन मुळात काय भातगड आहे, या गोष्टीची चवकरी करण्यासाठी

निघाला आणि त्याला सर्व कळलेदेखील रघुशेट तांदुळात सहजी सपतील असे खडे पोती अन्न धनगुप्ताला विकत जसे धनगुप्त प्रत्येक नऊ पोती तांदुळाबरोबर एक पोते खडे मिसळीत असे

‘पाहिलेय प्रभो ? हा एक पोते खडे नऊ पोती तांदुळात मिसळून इतर पोती तांदुळ करतो कळल ना आपल्याला या सिद्धपुरुषाचे सामर्थ्य ? हे सामर्थ्य आपल्याला शक्य आहे का ?’ रक्तवर्णाने राजाला विचारले

‘अस्स ! ही सिद्धी वाळा ज्ञप्त आहे का ?’ असे राजा म्हणाला आणि त्याने शिष्याकरवी त्याला अटक करविली

को, आपल्या राज्यात काही कर्तव्यकार्य करू शकतो आहेत काही जण माती खड्यापासून धान्य उत्पन्न करणारे आहेत तर काही पाण्याचे हून करू न दाखविणारे सिद्धपुरुष आहेत एका देवाच्या मदतीने दुसऱ्या देवाकडून चाकरी कशी करवून घ्यायची हे माहीत असलेले सिद्धपुरुषही नाही आहेत समुद्राला बांध बाळू शकण्याची सिद्धी त्यांना प्राप्त आहे असे समर्थ पुरुष आपल्या राज्यात असता शरीरी फार काळ राहणेच शक्य नाही”

रक्तवर्णाकडून हे कळल्यावर राजाला फार धावद झाला त्याने रक्तवर्णाचा सत्कार सत्कार देऊन देशातल्या श्रीमंत

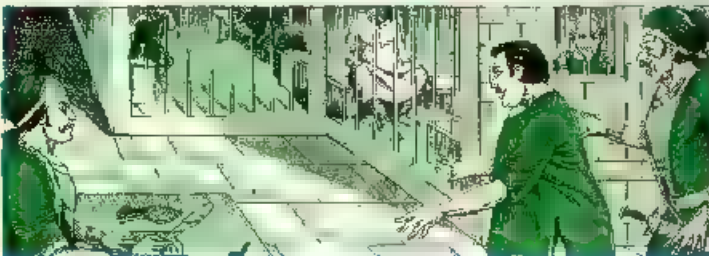
नंतर रक्तवर्णाकडे वळून राजा विचारले-“म्हणजे तू म्हणालास त्या सर्वांचे काहीतरी गुढार्पण आहे, म्हण-
वयाचा? पुन्हा एकदा सांग पाहू!”

रक्तवर्ण म्हणाला-“दुर्घात पाणी भिस्-
ळून विकणे म्हणजे पाण्याचे दूष करण-
नव्हे का? देशातले सर्व व्यापारी अशा
तऱ्हेने सर्व पदार्थ भिस्ळीचे भिस्ळत आहेत
लक्ष्मीची कृपा ज्यांच्यावर आहे ते सरकारी
सेवकांना आपल्या पवरी नेमून त्यांच्याकडून
वाटेल ती कामे करवीत आहेत. हे इतके
मोठे समाखंडोही आहेत, तरी, अशा त्यांच्या-
विषय बड करीत नाही म्हणजे या जमीनानी
जनसमुद्राला बांध घातल्यासारखेच नव्हे
का? त्यांचे त्यांना दुष्पट फळ मिळते आणि
पैसाकडे पैसा ओढला जातो”

सर्व गोष्टी एकून राजा आश्चर्यचकित
होऊन म्हणाला-“देशात इतका अन्याय
काळ असता मी तुझ्यावर टाकलेली जबाब-
दारी न ओळखून तू बरी स्वस्थ बसून
राहला आहेस का?”

केलले कायदे मोडणाऱ्याला मोठमोठ्या
शिखा ठरविलेल्या आहेत परंतु मी अप-
राधाची चवकशी केली ते सर्व कायदे
मोडणारेच होते परंतु त्यांच्यापैकी कोणा-
लाच शिक्षा झाली नाही म्हणून मला
वाटेल की ते आपणातून जाऊन बलाढ्य
पोरपुरुष असले पाहिजेत म्हणून खांब्या-
विषय समक्ष आपणांकडे येऊन तक्रार करू
शकलो नाही” रक्तवर्ण म्हणाला

‘तू म्हणालास ते बरोबर आहे. कायदा
मोडवही त्यांना शिक्षा झाली नाही. म्हणजे
ते रानपेक्षा मोठेच झाले असे लबाब
लोक देशात फार वाढले आहेत, म्हणून
देशाची ही अधोगती झाली याल सुधारणा
झाली पाहिजे’ असे समजून उदारासेमान
लगेच आवश्यक कारवाई करून देशात
जो भ्रष्टाचार पसरला होता त्याला आळा
घातला लबाब लोक कंठेत पडले राज्य-
कारभारात राजा जातीने लक्ष देऊ लागला
हळूहळू देशाला जी गरीबी दूर झाली.

वडाची तत्रछाया

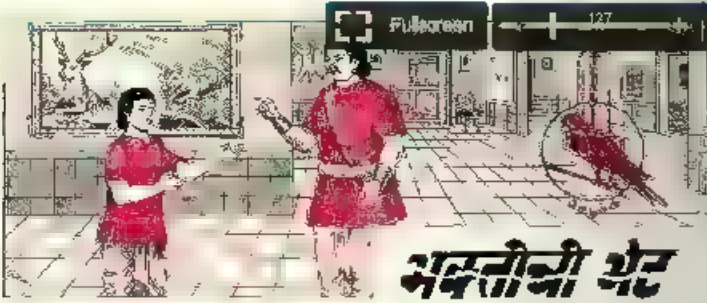
व्यभिचारी महाराज फार पराक्रमी होते. जवळपासची नहानमोठी राज्ये जिंकून त्यांनी
आपल्या राज्याचा खूप विस्तार केला. गावाची ही राज्याकडून पुढाराज राजपाल
वासा आढळली नाही.

एकदा तो शिकारेलाल वेला जवळचा त्याला एक मोठे वडाचे झाड दिसले. त्याच्या
पारंग्या जमिनीपकट सोबत होत्या. ते झाड पाहताच त्याचा नापाकी वाढवण झाली
त्या झाडाचा विस्तार केवळ होता तेव्हाच बुसरे झाड एकही नव्हते. म्हणून त्याने
ते झाड मुळामकट मोडून जाळून टाकले आणि त्या जमीनी बुसरी झाडे लावली.

काही दिवसांनी ती पुन्हा येऊन पत्त्यां तर तेथे एकही झाड नव्हते. वडाच्या शावकीत
पारंग्यांना धडन झोपाळा करणाऱ्या धनगरांच्या मुलांनी ती सर्व झाडे रागात उचटून
टाकली होती. तेथून रत्नपाखळा हळतची चूक कळली त्याने दुसरे वडाचे झाड तेथे लावून
लावले. त्याच्या रक्षणसाठी कांटेरी कुंपण बांधले आणि आपल्या बहिर्भाषा द्वेष
करावचे सोडले.

भक्तीनी भेट

एका रात्री एक शिकारी रहात असे तो साधन्य शिकारी नव्हता. तो रातटी स्वापवांना निजत करून मित्र यात डेवी आणि कोणी राजान प्राणिसंग्रहालयात ठेवायला विकत घेतल्यास विकून पैसे मिळवी

एकदा एक चवदापंधरा वर्षांचा मुलगा त्या शिकार्याकडे येऊन म्हणाला—“या रात्रीत एक बाई आहे. दर शुक्रवारी तिच्या अंगात देवी येते. कालीमाता तिच्या तोंडी बोलते. तिच्या दर्शनाला दूरदूरचे लोक येतात आणि तिच्या अनेक वस्तू भक्तिभावनेने भेट देतात परंतु ही सर्व लबाडी आहे. ही लबाडी बाहेर काढण्यासाठी तू सध्या मद्यत केली पाहिजेस.”

“मी काय करावे म्हणतोस?” त्या शिकार्यान त्या मुलाला विचारले

त्या मुलाने मनात जी मुक्ती झोजली होती ती सांगितली

दुसऱ्या दिवशीच शुक्रवार होता तो शिकारी पावंती नावाच्या त्या बाईच्या घरी गेला त्या नेळी त्या बाईच्या जगात आले होते. तिच्या चारोबाजूला पुष्कळ भक्त मंडळी जमली होती

शिकार्याने पावंतीचे पाय धरले व म्हणाला—“माते देवी, मी इतके दिवस तुझ्यावर विश्वास ठेवून कित्या पाप केले असेल कोणास ठाऊक? आज प्रत्यक्ष दर्शन घडल्यावर माझ डोळे उघडले पुढल्या शुक्रवारी मी आपली भेट, करणी अर्पण करीन. या पूर्वी एकाही भक्ताला साध्य झाली नाही अशी तुझ्या ती स्वीकारून माझ्यावर अनुग्रह कर माते!”

पावंतीच्या आलेल्या जगात कालीमातेने या नव्या भक्ताला आशीर्वाद दिला

शिकारी निघून येण्यावर सर्व भक्त विचार करू लागले की हा भक्त कोणती

वरे भेट देवांसमोर ठेवणार असले?

आपल्यापैकी कोणालाही शक्य होणार नाही, अशी भेट म्हणे हर्षाना फार उत्सुकता होती ते पाहण्याची म्हणून पुढल्या शिकारी भक्तमंडळीची खूप गर्दी जमली होती

नव्या भक्त बराच वेळ झाला तरी बाणा नाही भक्तमंडळींना बराच आशीर्वाद देऊन निरोप घ्यायची वेळ झुड्या झाली पावंतीच्या जगात आलेल्या कालीमातेने त्या रात्र आल्यासारखा दिसला त्या नव्या लबाड भक्ताला देवी साप देणार, इतक्यात शिकारी आला त्याच्या हातात भेट काहीच नव्हती

“कायरे तू भेट आणतो म्हणाला होतास ना? कुडे आहे भेट? मूर्खी, माझ्याजवळ ही लुच्चेगिरी का?” पावंती गरजली

“भेट लागली आहे, बाहेर आहे माते ये दाखविता.” शिकारी म्हणाला

पावंती बरोबर सर्व भक्तमंडळी बाहेर आली बाहेर एका पिजऱ्यात एक वाय मागपुढे बंडखारा यालीत होता

“हं पहा माते तुम्ही वाहून आहं! या भक्ताची ही अल्प भेट स्वीकारून आपल्या वाहनावर वस.” असे म्हणत शिकारी पिजऱ्याचे दार उघडू लागला

सर्व भक्तमंडळींच्या स्वर्गावर सहारे उभे राहिले. बाय उरकाळ्या फोडीत होता

पावंती मोठ्याने ओरडून म्हणाली “नको, नको रे! दार नको उघडस!

“अशी भितेस का माते? आपल्या वाहनावर स्वारी करून सर्व भक्ताना दर्शन दे.” असे म्हणत शिकारी पिजऱ्याचे दार उघडू लागला

पावंती बराच वेळ नोक लागली. शिकारी तिची नाट अडवून म्हणाला—“आता हे नाटक तू बंद करतस की नाही? तू कालीमाता असशील तर आपल्या वाहनावर निशंकपणे वस; नाहीतर इतके दिवस तू या भक्तमंडळीस फसवत होतास हे कबूल कर. या पापार्च प्रायश्चित्त म्हणून बाघाने तुला मिळेल तरी हरकत नाही”

पावतांची बोवडी घळली होती आणि आपणाला या सकटातून कोण वाचवितो म्हणून चहूकडे ती पाहू लागली. भक्तांना तिचा खोटपणा चांगला कळला. पार्वतीचा नवरा तिच्या तर्फे वकीली करायला आला तर सर्व लोकांनी त्याला बाजूला ढकललं. "माझ्यावर त्या वाघाला खोडू नकोस मो आजपर्यंत लोकांना फसवीत आले!" पार्वती ओरडली.

सर्व भक्त चिडून पार्वतीला तिच्याशाप देत निघून गेले. तिच्या तबक्यात सर्व भक्त भडकीत. त्यांनी आपलेला भेटी परत त्याचला सांगितल्या. शिकारी पित्रा घेऊन निघून गेला. तो मुलगा शिकारी मंडा त्या वेळेपासून त्याच्या घरीच असून वाट पहात होता. परत आपल्याबरोबर त्यानं शिकार्याला विचारलं-"काय झाले?"

तू म्हणालास तसेच झाले त्या बाईने आपली लबाडी कबूल केली. परंतु या जगात पोट भरायला लोक असल्या किती लबाड्या करतात? परंतु तू याच एका

तिच्याबरोबर तूसा एवढा राग का?" शिकार्याने विचारलं.

"मला तिच्यावर राग नाही तो माझी बाईच आहे. माझ्या बडिलांनी तिच्या-फटून ही सर्व लबाडी करविली ते काही कामबंदी करीत नाहीत आणि अशातूनच पैसे मिळविण्याचा धडा त्यांनी सुरू केला आहे. मला कळू लागल्यापासून मला हे सर्व आवडलं नाही. ही लबाडी लोकांना कळली तर आईवडिलांवर मोठं सकट येईल या भीतीने त्यांना वाचविण्यासाठी मी हा उद्योग केला. तुझ्या मेहुण्यांनी हे काम झालं तू केलेल्या या मेहुनतीबद्दल हे बक्षिस घे" असे म्हणत मुलगा शिकार्याला काही पैसे देऊ लागला.

"अरे तू माझ्या करवी एक पुण्यकार्य करविलस. त्या बद्दल बक्षिस घेऊन या पाप करू होय?" असे सांगून तो शिकारी त्या मुलाला निरोप घालून गेल्याच्या टोकापर्यंत गेला.

नवरा मुलगा

श्रीरामपूर गावी रघुनाथराव व रुक्मिणी गावाचे नवरावायको रहात असत. त्यांनी अनेक द्रव्ये, अनुष्ठाने व नवस केले परंतु त्यांना अपत्य झालं नाही परंतु एके दिवशी त्यांच्या घरी एक साधू आला. त्यानं रुक्मिणीबाईंना चिमूटभर कोणाचा तरी अंगारा दिला आणि तो घाभ्यात घालून प्याल्यावर नक्की मुलगा होईल असे सांगितलं. त्या भुलांचे लक्ष होईपर्यंत तो अर्धवटसा राहिल आणि लगेच झाल्या बरोबर त्याला सहाय्य बुद्धीचा लाभ होईल, असे सांगून त्याचे नाव 'नवरा मुलगा' असेच ठेवावे असे साधूने मुचकिले.

साधूने सांगितलं होतं तसेच सर्व घडत गेलं. एक वर्ष उलटण्याच्या जात रुक्मिणी-बाईंना मुलगा झाला. बरशाच्या दिवशी त्याचे नांव 'नवरा मुलगा' असेच ठवण्यात आलं. नावाप्रमाणे मुलाने असावे म्हणून

आईवडील त्याला नवन्नामुलासारखं सजवून ठेवीत.

मुलाला पाचवें वर्ष लागताच दक्षराभ्यास करवून मुलाला शाळेत घालण्यात आलं. घ्यात येईपर्यंत तो नावापुरता शाळेत जात असे. विद्याभ्यासाचा संस्कार त्याच्या-वर झाल्याचे चिह्न नाच दिसत नव्हते. नंतर त्यानं शाळेत जायचं बोटले आणि जावतासारखा कड नेसून आणि उभे राहू लागून ही गावात हिडू फिरू लागला. दिसायला मुलगा बऱ्या पैकी होता आणि नावचमुट्टी 'नवरा मुलगा' होतं त्याचे अशा अर्थवगला गावात कोण मुलगी दणार?

एके दिवशी रघुनाथरावांना बायकोला व मुलाला बरोबर घेऊन दूर गावी जावे लागले. वाटेत एका गावाचा वेणीवर त्यांची गाडी थांबली. वाटवर लोकांची गर्दी होती. कसलं तरी भांडण चाललं.

होत. जवळच एका घरी लग्नसमारंभ तयारी विसकी हुडधाबद्दल भाडण निघाल्यामुळे वरपक्षाचा वधूपक्षाशी खूप वादविवाद चालू होता.

हे भाडण एवढ्यावर थांबणार नाही आणि गाडी पुढे जाणे शक्य नाही असे वाटले 'नवरा मुलगा' गाडीतून उतरला आणि गमत पहात हिडू लागला त्याला मांडवान वाजण्यांचा आवाज ऐकू आला मांडवात जाऊन लग्नाची गमत पाहण्याचा विचार करून तो मांडवात शिरला भटजींनी त्याच्याकडे काहीसे संशयी भुवने पहात विचारले- 'कोणते बाबा, तू?'

त्याला वाटले की नाव विचारीत असावेत म्हणून नवऱ्यामुलाने उत्तर दिले- "मी 'नवरा मुलगा' आहे!"

भटजींना वाटले की आढस सपल असावे म्हणून नवऱ्यामुलाला पुढे पाठवून दिले असावे, थुहूर्त जवळ येऊन येऊन होता मुलगी पाहणार येऊन बसली होती म्हणून भटजींनी नवऱ्यामुलाला पाटावर

सुरवात नेली

बाहेर भाडण चालूच होते. मुलीचा बाप धावत जात आला, लग्न मांडल्याचे सांगा यला आणि मुलीला घरात पाठवायला परंतु लग्नविधी कराच उरकलेला होता नवरा मुलगा' निश्चितपणे सर्व धार्मिक-विधी पुरोहिताच्या म्हणण्या प्रमाणे करीत होता मुलीचा बाप, भानपड काय आहे नंतर पाहू असा विचार करून काही बोलला नाही आणि पहात उभा राहिला अशात हेने नवऱ्यामुलाने विवाह समाप्ती संपला त्याच्या आईवडिलांना काही प्रयत्नच कराच लागला नाही मुलाचे लग्न अनायास झाल्याचे पाहून त्यांना आनंदच झाला साधूने सांगितले होते तसे लग्न झाल्याबरोबर 'नवऱ्या-मुला'वर झालेले अभ्यासाचा जो संस्कार झाला होता तो सर्व त्याला आठवला आणि तो त्या दिवसापासून चांगला भिकत्या स्वरलेल्या मुलासारखा वागू लागला

पंज

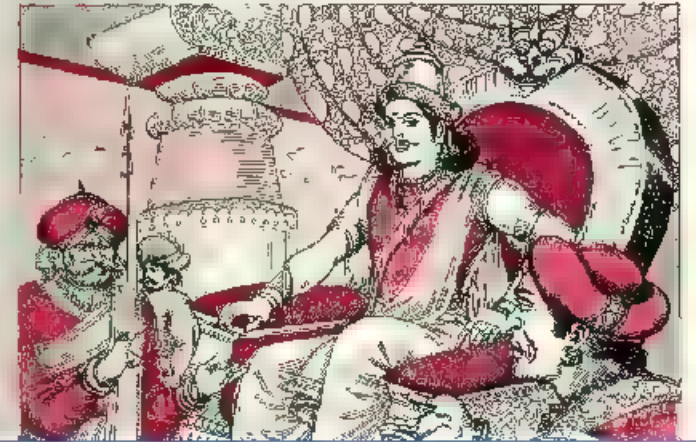
कांजीवरमना राजा अद्वयर्षी याच्या दरबारात एके दिवशी एक ज्योतिषी बाला आणि राजाच्या म्हणाल्या- 'एका महिन्याच्या जात पुनचे राज्य दुसऱ्याच्या हातात जाईल' राजाचा ज्योतिष शास्त्रावर विश्वास होता, म्हणून सावरून गेला तो शीष्ट प्रवाणाच्या लक्षात आली तो ज्योतिष्याला म्हणाला- 'ते ज्ञान गाही तर तुमचा निरर्थक होईल लक्षात ठेवू'

"काणि मी म्हटल्यासारखे ज्ञान तर एक लक्ष बराह देण्याची पैज मारायला तयार बाह्य का, प्रधान?" ज्योतिष्याने असून विचारले प्रवानाने ते मान्य केले. त्याच दिवशी मल्लाने चंद्रवर्मला कापतीधासना पाठविले आणि सर्व राज्यकारभार स्वतःच्या हाती घेतला

एक महिना होऊन गेल्यानंतर राजा तीर्थयात्रा संपवून परत आला आणि पुन्हा विहासनावर बसला

ज्योतिष्याने प्रधानाकडे पैज हारल्याबद्दलचे एक लाख मागितले

मल्लाने क्षणभर विचार केला आणि ज्योतिष्याला निमूटपणे लाख बराह दिले

अवधी सपायच्या एक दिवस आपल्याने आपल्या बायकोकडे पैसे मागितले. आपल्या पती मुर्ख व नालायक असल्याची तिची खात्री झाली होती. म्हणून ती म्हणाली-“अरे, मण तुला त्या पिशवीची एवढी फिकीर का? शिवाय त्या पिशवीच्या भरवशावर का तू माझ्याची रान केलेस?”

तेव्हा चिन नूला पास चढला आणि त्याने बायकोला खूप मारले. ती रडून माहेरी निघून गेली.

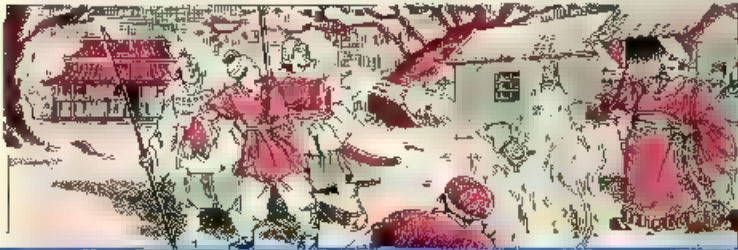
बायको माहेरी निघून गेली त्यापेक्षा पिशवी हातातून निघून जात असल्याचे चिन नूला आसत वाईट वाटत होते. रात्री त्याला झोपव लागला त्याने त्या साव कागसाच्या घरात चारी करण्याचे ठरविले आणि त्याने आपली पिशवी काढून बांधली.

पिशवी मिळाल्यावर त्याला पुन्हा बायकोची आठवण झाली त्याने सावसा-कडे जाऊन बायकोला पाठवून देण्याची

चिन नूला परत पाठविले

या अपमानामुळे त्याला फारच वाईट वाटले. अमिष्टासारखा तो फिर लागला एकदा तो बायल्या मुस्पत गेला आणि मनसोक्त वारू म्हाला. त्याने आपल्या पिशवीतून दहा ताणीं काढून गुतेदाराला दिली गुतेदाराला वाटले की पिशवीत बाणखी पुष्कळ ताणी असली पाहिजेत म्हणून दुकानदाराने ती पिशवी बळकावण्याचा प्रयत्न केला. तेव्हा चिन नूला राग बाला त्याने एक सोटा जवळ पडला होता तो घेऊन गुतेदाराच्या टाळक्यात घातला. लोकांची गर्दी जमली. राजाच्या शिपायांनी येऊन चिन नूला कैद केले

आता चिन नूला मनाला त्या पिशवी-विषयी वृथा वाटू लागली. सर्व कष्टाच्या मुळाशी ती पिशवीच असल्याचे त्याला वाटू लागले. त्याने सर्वासमक्ष ती पिशवी, एक नट्टी घेतलेली दिसली, तीत, फेकून दिली आणि शिपायांबरोबर निघून गेला.

कसवे तसे भगवे

महारा नगरीत गोपबळ अश्वर तावाचे एक गृहस्थ राजाच्या दरबारात नोकरीला होते त्यांना जो पगार मिळेल तो त्यांच्या व त्यांची बायको राजलक्ष्मी दोघांच्या उदरनिर्वाहिला पुरेसा होता

त्यांच्या शेजारगावारी श्रीमतांची सरे होती अंच इमारतीत ते रहात त्यांच्या बायका दररोज रेशमी साड्या नेसत आणि हिर्याचे दागिने घालीत राजलक्ष्मीला साड्यांचा व दागदागिन्यांचा सोहू वाटू लागला ती दररोज संध्याकाळी नवरा घरी आला की त्याच्या डोक्याची कटकट करू लागली-“तुम्ही एवढे मोठे सरकारी नोकर आणि तुमची बायको शीशपाटे नेसून बुक्क्या हातान राहते हे तुम्हांला आवडते का हो? मला तर बाहेर निघायला लाज वाटू लागली आहे, परंतु भाग्यात तुमच्याबरोबर संसार करायचे लिहिले आहे ते चुकत का?”

अश्वरांनी बायकोची समजूत घालण्याचा प्रयत्न करून पाहिला म्हणाले-“अग! सरकारी नोकराला जो पगार मिळतो त्याला त्यातच संसार चालवायचा असतो. तू एवढी चांगली मुगरण तुला मी का सांगायला हव ?”

परंतु बायको हट्ट सोडायला तयार नव्हती. शेवटी कंटाळून जाऊन अश्वरांनी फावड्याने पैसे ओढायचे ठरविले आणि मिळेल त्या मागने पैसे मिळवायला सुरुवात केली. त्यांचो वरवी मिळकत इतकी झाली की दोन वर्षात लाल दीडलाळ रुपय जमले बायकोची इच्छा पूर्ण झाली तिला पाहिजे होत्या तशा रेशमी जरीकाठी साड्या आणि अगभर दागिने घालायला मिळाले अश्वरांनी एक घर स्वतः राहण्यासाठी बांधले आणि एक घर बांधून भाड्याने दिले शिवाय दहा एकर जमीन पाटा-

शालीची स्वतःच्या तावावर करून घेतली
एवढे बेभय मिळाल्यावर राजलक्ष्मी
मनःपूर्वक म्हणाली— काय हो! एकटी
मिळकत असता सरकारी नोकरी देवी
आहे कायला? धरात कागदाचे धान्य
आपल्या शेतातून घईल आडे येईल त्यावर
इतर सर्व सर्व भागेले."

अध्ययनी वायकोचा तोही सत्ता
मानला थाणि नोकीरी सोडून दिली परंतु
त्यांच्या मनात ही वांचा घडून गेली की
उदा कांणे विचारलन को इतक पैसे
कोटून घाले हो तुमच्याकडे तर सर्व विंग
फुल परंतु चाणाख राजवळीमीन सुच-
किल- अहो, तुमचा नो मित्र गोविंद खेट
अहे न, त्याला एक कथाराखा लिहून
देवून ध्यायला सांगा. वर्षी दोन वर्षांनी
तो फाइन टाकला की जाल”

व्याघ्रमार्गे गोपाल अश्वरात्री रोविद
शंठला सर्व सभजावन संपून एक शास्त्राचा
कर्जोस्का लिहून त्याच्याकडे ठेवून दिला
जाणि निश्चित ज्ञान

परंतु दैव दुर्बिलास असा की गोवाबंदोष्ट
एकाएकी आचारी पडून दोन महिन्यांच्या
जात घरलोकी गंला त्यागला कोणी वायव्य
नव्हता, म्हणून त्याची सवें इस्टंट सरकार
असत झाली. अधिकार्यांनी त्याच्या घरा
तले सर्व कागदपत्र पाहिले त्यात पोर्तुगल
अख्यरांनी लिहून दिमंला कर्जरोखा होता.
त्याची पोर्तुगल अख्यरांकडे कर्जासी रक्कम
फडायला सांगितले खोंटधा तारखा कर्ज-
रोख्यान होत्या व काराराप्रमाण कर्ज फिटलें
माह्नी तर धर त्यांची कलून व्याघारी
कमुनी लिहिली गोष्टी होती, त्याप्रमाणें
पोर्तुगल अख्यरांची दोन्ही वरें जमीनजुमला
सर्वांचा सरकारने ताबा घेतला. राज-
लक्ष्मला अगावरचें सर्वे दागिन काढून त्यांचें
आगलें तेव्हा कसबसे 'कर्ज' फिटलें

गोपाल अग्रवाणी नायकांच्या सांगण्या
दखल नोकरी सोडली होती, म्हणून उदर-
निर्वाहामाठी मित्रापाच हाती धरणे भाग
होते. दोघां नवरा नायकांनी गांव सोडून
वाणि भीक मागून उरलेले आयस्य काढून

संदीपना व्यापारी

संदीप भाषाच्या संपुर्णकान्ठ्या एका व्यापारात पुढारलेल्या अग्रात हीरादत्त नावाचा एक व्यापारी परदेशाकडील व्यापार करीत असे. तो परदेशात माल पाठवी व त्याने पाठविलेल्या मालाला कूप प्राप्ती असे. त्याला त्या व्यापारात फायदा देखील खूप होत असे. परंतु आचार्य म्हणजे ध्येयचा काही गोष्टीवर अग्रोतिष्ठ, मुहूर्त वगैरेवर फार म्हणजे अंधविश्वास होता.

सदीप नगरी इतर व्यापारीही होते परंतु त्यांच्यापैकी एकालाही हीरादत्तची बरोबरी करता येत नव्हती त्याच्या मनात हिंसनानचा वेदता व्यापार पाहून जळ-कळाट होई. त्याला कसे खडबडायत वागता येईल हाच विचार ते नेहमी करीत हेवा करणारात हीरादत्ताना एक जवळचा नातेवाईक सोमदत्त नावाचा होता हीरादत्ताना रामलाल महर्षी अगैरवर जो विकास होता.

त्याच्या फायद्या घेऊन त्याने हीराबत्ताचे मोठे नुकसान करण्याचे ठरविले.

एकदा हीरादत्ताने खूप कीमती माल गलबतात घडवून मुकपर्णहीराकडे जाण्याचे ठरविले. त्या साठी त्याने त्याच्याकडे जे भांडवल होते त्यातले अर्धाहून अधिक खर्च करून माल बिकत घेतला आणि गलबतात भरविला हीच संधी बराबर आहे, असा विचार करून सोमदत्ताने आपल्या मित्रमंडलीचा सल्ला घेऊन एक कट केला. त्याने आपल्या काही लोकांना खलाशी म्हणून हीरादत्तच्या गलबतात बसविले परंतु या कटासाठी हीरादत्तला थोडीदेखील भाड्ही नव्हती नाबर काढून गलबत थोडे अंतर समुद्रात गेल्यावर सोमदत्ताने आपणसांनी गलबताच्या तळाला बारीक बारीक भोके पाडली गलबत मरण्यापूर्वी ते सर्व खालाडामन डोक्यातून

किनाऱ्यावर निविजपणे पळून गेल. त्यानंतर काही वेळाने गलबत बुधू लागले हीरादत्त आपल्या साणसांबरीवर होडव्यात बसून किनाऱ्यावर सुखरूप येऊन पोचला सर्व मालासकट ते गलबत बुडाले.

कोठंतरी चुक झाली असावी, शिण्याचे कारण नाही असा विचार करून हीरादत्ताने पुन्हा दुसऱ्या गलबतात माल भरला आणि निघाला परंतु या खेपेसही सोमदत्ताच्या लबाडीमुळे गलबत बुडाले.

या दोन घटनांमुळे हीरादत्ताचा सर्व धोरण खचला अशा व्यापार करण्यापुढे त्याच्याकडे मांडवळही उरले नाही काही तरी अपशकून घडल्यामुळे आपल्यावर हे

होता. बाता आपल्या नशिवात समुद्रपार व्यापार करण्याचे लिहिलेले नाही अशी त्याची ठाम समजूत झाली होती. “माझा माल ज्या गलबतात असेल ते शीड उभार-त्यावर लागेच बुडणारच.”

हीरादत्ताच्या मित्रांनी त्याच्या मनातली ही समजूत दूर करण्याचा अनेक प्रकारे प्रयत्न करून पाहिला परंतु तो म्हणजे “माझे विवस बांगले नव्हते ही, माझ एकही गलबत समुद्रावर तरंगण शक्य नाही

त्याच्या शत्रूंनी खैरही ही समजूत दूर करण्याएवढी दृढ व्हावी यामाठीच प्रयत्न केला

परंतु सदीपनगराचा राजा प्रतापराय याला हीरादत्तबद्दल फार सहानुभूती वाटत असे म्हणून त्याने हीरादत्ताला प्रोत्साहन देऊन पुन्हा व्यापार सुरू करावला सांगितले खत्रिन्दातून लागेल तेवढे भांडवल पुर विण्याची हमी सुद्धा दिली परंतु हीरादत्ताचे मन पालटले नाही तो म्हणाला- “महाराज! कशाका हो हे सर्व” माझ गलबत शीड उभारतांच बुडणार, हे ठरलेले आहे’

राजाने भर बरबारात हीरादत्ताचे मन वळविणारा कोणी आहे का विचारले,

जडुमार एकदा पुढे आला ती जबाबदारी घ्यायला, तो म्हणाला-“महाराज मला काही दिवसाचा अवधी द्यावा, मी करतो जादू !’

सोमदत्ताने हीरादत्ताला निराश करण्यासाठी केलेली एक युक्ती म्हणजे त्याने एका ज्योतिष्याला बोलावून हीरादत्ताचा हात दाखविला आणि त्याच्याकडून जायुज्यात मोठमोठी कावे होणार नसल्याचे सांगवून त्याला जायमचा हताश करून सोडले

ही गोष्ट सोमनाथ जाडुमाराला माहीत होती त्याने दरबारी ज्योतिष्यालाच हीरादत्ताचा हात पहायला सांगितले त्याने हातच नव्हे तर हीरादत्ताची जन्मकुंडली सुद्धा पाहून त्याचे अविष्य उज्जळ असल्याचे सांगितले

तरी हीरादत्त समुद्र पार व्यापार करायला तयार झाला नाही म्हणाला- “समुद्रावरचा प्रवास माझ्या नशिवात नाही आहे, बाबा! एकदा नाही, दोनदा नाहीका गलबते बुडाली?”

“या खेपेस मी वतो तुमच्या बरोबर मला जादू संत्राची माहिती आहे, हे तुम्हांला देखील माहीत आहेच मी तुमचे जहाज बुडणार नाही, याची जबाबदारी घेता. शिवाय महाराज बंदोबस्तासाठी

जहाजावर आपले शिपाई पाठविणार आहेत.” सोमनाथाने सांगितले

“गलबत बुडणार हे नशिवात लिहिले असल्यावर तुमचा जादूचा आणि संपाचा काय उपयोग होणार रे?” हीरादत्त निराशा दर्शवीत म्हणाला

‘माझी जादू पुन्हाला साधी वाटली का? तर मग आजच तीन प्रहरी दाखवितो” सोमनाथ म्हणाला

त्याप्रमाणे हीरादत्त सोमनाथाच्या घरी गला. सोमनाथाने पाणी भरून एक क्काम हीरादत्तासमोर ठेवलावर आणून ठेवला. त्याने हीरादत्ताला एक सुरे दिली आणि ती पाण्यात टाकाला सांगितली नुई बुडाली

आणि तळाला गेली, त्यानं ती पाण्यात काढून हीरादत्ताला देव ती पाण्यात तरंगत का ते पहायला सांगितलं. हीरादत्ताने कित्यकदा पुन्हा पुन्हा पाण्यात टाकली आणि प्रत्येक वेळी ती पाण्यात बुडाली.

सोमनाथाने आपल्या मुलांला बोलाविलं आणि हीरादत्तला फराळ करायला काही द्यायला सांगितलं. हीरादत्त सोमनाथाच्या मुलाबरोबर फराळ करायला घरात गेला. हीरादत्त गेल्याबरोबर सोमनाथाने सुई घुसून छान कोरडी केली. नंतर त्यानं एका बारीक तारेच्या तुकड्यावर सुई ठेवून पाण्यात सोडली, तारेचा तुकडा पाण्यात बुडाला. परंतु सुई बुडाली नाही. त्याने हलूच खातना तारेचा तुकडा काढून घेतला आणि सुई वर तरंगत राहिली. तारेचा तुकडा त्यात लपवून ठेवून दिला.

फराळ झाल्यावर हीरादत्त बाहेर येऊन घाहतो तर सुई तरंगत होती. तो थक्क झाला म्हणाला—“आश्चर्य आहे, बुवा!”

नंतर माझा पैदा झाला. मां गळताना प्रस-
पर्यंत गळत बुडणे शक्य नाही, सोमनाथ
छातीठोकपणं म्हणाला

सोमनाथाची जादू पाहून हीरादत्ताला थोडा धीर आला. त्यानं पुन्हा एकदां बसून पावेची तयारी केली. या खंपेस बरोबर सोमनाथ असल्याची व राजाचे हेर असल्याची गोष्ट कोणाला कळू नये याची खबरदारी सर्वांनी राखली. सलाबाची निवड होत असताना सोमवत्ताचे लोक याही संपेत शिरले. परंतु सोमनाथ व राजाचे हेर बघ पाळतून तयारच होते. त्यांच्यावर पाळत ठेवायला मध्यरात्रीच्या सुमारात लुच्चे गसबतला आंक पात्रामला निघाल्याबरोबर त्यांना कैद करण्यात आले, मलबत सदीपकडे लग्न परतले.

सोमवत्ताला व इतर आगायांना आणि त्यांच्या मागशांना चवकशी होऊन अनित शिक्षा झाली. हीरादत्त पुन्हा पहिल्यासारखा समुद्रपार जाऊन व्यापार करू लागला.

पितळ उघड झालं

एका गावात संताजी नावाचा एक सोंतकरी त्याच्याजवळ जी थोडी जमिन होती, तिच्यात पीक काढून आपल्या छोट्याशा कुटुंबाचा उदरनिर्वाह चालवीत असे. रथा वर्षी गाऊस वाडवीपेक्षा जास्त पडल्यामुळे पिकाची नसानी नाली म्हणून त्याला सोनूशेट नावाच्या सोनाराकडे रज काढावे लागले. तो भयान जी लबाडी करी त्याच-
बरोबर भावकारीमुखा करीत असे.

पुढं काही दिवसांनी सताजीची कोणो मातेवाईक म्हणारी यारली. तिने आपल्या जवळचे थोडे सोन सताजीचा हाथला म्हणून ठेवले होते. सोन हाती घेताच संताजीने सोनूशेटला त्यातले थोडे देऊन कर्जाची फंड केली, सताजीच्या बायकांनं थोडे सोने देऊन सोनूशेट कडून एक बाळ करवून घेतली. सोनूशेटने त्या सोन्यातलं बघे सोने चारले आणि बाकी सोन्यात

तांबे मिसळून एक सुंदर माळ करून दिली. सोनूशेटची मुलगी संताजीला माहेरी आली ती संताजीच्या घरी भंटायला गेली. संताजीच्या बायकोने तिला ती नवी माळ दाखविली.

सोनूशेटच्या मुलीला ती फार आवडली ती बापाकडे जाऊन भाडली, म्हणाली—“तुम्ही सताजीच्या बायकोला तिला देऊन तसा सुंदर नस यला का सोने कळत दिलात? किती नाजूक त्याने तो! माझे माळ द्या आणि तसाच भंग घ्या. हा माळ ५२० गोवच्याआत माझेतर मे संताजीच्या बायकोचा भावून घेऊन जाई. मग तिला दुसरा करून द्या.”

सोनूशेटला विडू पावल्यासारखे झाले. त्याने घाईघाईने तसाच एक बग करून दिला. घाईचे एक तसेच कारण झालं त्याला दुसऱ्या रात्री जायचे होते.

सोनूशेटची मुलगी त्या दिवशी रात्री आपला नग घेऊन सताजीच्या घरी गेली. सताजीची बायको तो नग पाहून तिला म्हणाली- 'किती झालो तरी लाडकी लंकच की नाही?' परंतु सोनूशेटच्या मुलीला सताजीच्या बायकोचा नम्र आस्तर आवडला तो म्हणाली- 'मावशा! आपण आपापल्या नगांची अवलाबदल करू या. तुमचा नग वजनाने आस्तर असेल तर मी तेवढे सोने देईन तुमचा कमी भरला तर तुम्ही काही देण्याची गरज नाही."

सताजीची बायको नकार देऊ शकली नाही सोपी सोनूशेटच्या घरी गेल्या सोनूशेट भावाला गेल्या असल्या कारणाने त्याच्या बायकोने वजन करून पाहिले मुलीचा नग एक मासा जास्त होता. लगेच नगांची बदलाबदल झाली

कुसुमा बिनशी उजाडताच सोनूशेटची मुलगी सासरी निघून गेली तिच्या नवऱ्याने ती नग पाहून संशय आला म्हणून की काय, घासून पाहिला त्यात तबे

ससऱ्याच्या घरी गेला आणि रागावून म्हणाला- "माया! मुलीला केल्या दाकि- न्यातमुद्दां तुम्ही ही कसाडी करावी का?"

सोनूशेटला कळना की त्याने खऱ्या सोन्याचा नग केला होता तो कोठे गेला? सताजीच्या बायकोसाठी केलेला नग मुली- कड कसा गेला? त्याने बायकोला बोलावून विचारले- "काय म्हाला! सताजीच्या घरी गेली एवढ्यात कधी?" सुपित बघेर पडल तर नवरा जिवंत सोडणार नाही असे वाटून ती- "नाहीबाई!" म्हणाली

सोनूशेटला जांवयाची क्षमा मागाने लागली स्वतःचे नाव राखण्यासाठी सताजी- कडचे ओरून ठेवलेले सोने घापून नवा नग करून बायचे कबूल करावे लागले

जावई म्हणाला- "तुम्ही लगे करून घ्यायला! सोनाराने सुपित सोनाराला कळणार नाही का? मी करून देईन तिला हवा तसा!" असे सांगून जावई वोन घेऊन निघून गेला

रावण 'लकायज्ञ' नावाचा यज्ञ करीत असल्याचे विभीषणाला कळले तो रामाला व वानरबोरांना म्हणाला- "राव- णाचा हा होम पुरा झाला तर पोलादी दंदाचे और व चतुरंग सैन्य यज्ञकुडातून जन्माला येईल. मग रावणाला जिकणं अशक्यच समजा म्हणून राखणाला हा यज्ञ सग झाला पाहिजे"

परंतु ते व्हामचं कस हुर मोठा प्रश्न सर्वांसमोर उभा राहिला

"अशावाला 'अदृष्यकरणी' नावाची विद्या माहीत आहे, त्या विद्येचा प्रयोग करून रावणाच्या होमाला दिवून आपण सक्षम आहे!" जावुवाने सूचना केली

अदृष्यकरणी' शक्तीचा प्रयोग करून अगदाने अदृष्यपक्ष रावणाच्या अंत पुरात प्रवेश केला आणि मंदोदरीला बुचका वरून फरपटत ओढीत रावण होता तेथे आणले ते पाहूनही रावण यज्ञकार्यातून परावृत्त झाला नाही. तेव्हा अंगद मंदोदरीला तेथून ओढून नुळे लागला

"त्रिलोक जिकणाऱ्या पुर धीराच्या बायकोचे रक्षण करणारा कोणी नाही का?" असा मंदोदरी आक्रोश करू लागली आता मात्र रावणाला राहवणे नाही तो यज्ञवेदिकेवरून उठला आणि त्याचा यज्ञभंग झाला अदृष्य रूपात असलेल्या अंगदान मुकाट्यान तेथून पाय काढला

Full Screen

52 / 63

करतो

राज्य

देण्याची

प्रतिज्ञा

करणारा

राम

माझा

वध

करू

शकणार

नाही.

त्याची

प्रतिज्ञा

भंग

होईल

विभीषणाला

राज्यलास

होणार

नाही.

माझा वध करून सीतेला सोडवून नण्याची रामाची प्रतिज्ञादेखील आपोआप भंग होईल. राम थोडासा रास्ता उरून आपल्या बायकोला केव्हाही घेऊन जाऊ शकणार नाही. मी मेल्यावर कुम्भी सर्व सहगमन कराल त्या वेळी सीतेलासुद्धा बरोबर ओढा. सीतेच्या वियोगाने राम स्वतःच मरेल." असे बडबडत मतिभ्रम झाल्यासारखा रावण पश्चिमेकड निघाला.

लंकेत हो परिस्थिती असली लंकेपासून सहस्रयोजनांवर पाताळलोकात आणखी एक घटना घडत होती.

पाताळलोकांवर मौरावणाचे राज्य होते त्याला मिरनिराळ्या भवविद्या अवगत होत्या. त्याच्या सोठ्या आवाचे नाव अहिराज्य असे होते.

मौरावणाने नागलोकातून बासुकीची भुलगी चंद्रसेना हिचे अपहरण केले आणि आपल्याशी लग्न करून घेण्यासाठी तिच्यावर बळबवरी करू लागला. चंद्रसेना अप्रतिम रूपवती होती. तिने रामाला मनाने वरले होते व तोच माझा पती आहे असे मौरावणाला सांगितले होते. सीतास्वयंवराच्या वेळी ती

नागकुमाराबरोबर गेली असली रामाला तिने पाहिले होते तेव्हापासून ती रामाच्या मूर्तीची पूजा करीत असे.

लंकेत रावण पश्चिम किनाऱ्यावर पोचला तेथे त्याने वर्य पदरून ठेवले आणि त्यावर पडून उपासासाथ सिद्ध झाला.

त्याच वेळी नारद तेथे आला आणि त्रिबालू लागला—'रावणा तुला कोणी बहुमित्र उरला नाही असे वाटले का? तुझा मित्र, मोठा सरुल्या भाऊ मौरावण आहे ना त्याला कसा विसरलास?' असे सांगून नारद निघून गेला.

ते एकतांच रावण तशीच उत्साहाने उठून बसला आणि डोळे मिटून त्याने एकाच मौरावणाचे स्मरण केले. त्या वेळी मौरावण चंद्रसेनेच्या महालात गेला होता तेथे ती रामाच्या मूर्तीची पूजा करीत होती ती मूर्त तिच्या हातातून हिसकावून तो तिच्या म्हणाला—'मी या रामाला वरून आणून कालीमातेला बली देतो.'

"तो रामच तुझा वध करील." चंद्रसेना म्हणाली.

"माझा वध करणे इतके सोपे आहे, असे वाटले का तुला? या पाताळ लोकापासून सहस्र योजने खाली एका भयंकर गुहेत ठेवलेल्या एक शूनाच्या फेटीत पांच

उषडता एकदम 'धू धू' करीत वर आलेल्या पांचही शूनांना एकवट झर केले तरच मी मरणार. तेथे मी भयंकर भुले व पिशाच्चे संमलेली आहेत. माझा वध करण्याची शक्ती विलोकात कोणाच्याही अंगात नाही. असे म्हणत मौरावणाने रामाची मूर्त हिसकावून घेतली आणि जमिनीवर आपटली. त्या मूर्तीचे तुकडे होऊन गेले.

त्याच वेळी रावणाने स्मरण केल्याचा भास मौरावणाला झाला.

रावणाने डोळे उघडून पाहिले तेव्हा जमीन दुभंगली होती आणि त्याच्यासमोर मौरावण उभा होता. दोघ परस्परांना संमन घेतले.

हनुमानने आपले शोधूट वाढविले आणि ते किल्ल्याच्या कोटासारखे रामलक्ष्मणाच्या चारिभाजूला वेडोळी करून डेवळ नंतर तो त्या वेडोळ्याधार बसून मुगीला देखील अतः प्रवेश मिळणार नाही अशातडेन डांड्यात तेज बाणून पाहारा देऊ लागला.

विभीषण आपले काम पुरे झाल्यावर
नाहेर येऊन म्हणाला "हनुमता! तू
मायावी मौरावज कधी माझे रूप बघून,
नाहीतर आपल्यापैकी कोणाचेतरी सौम्य
वेंडन बाईल आणि तुला फसवील. म्हणून
सावध रहा!" हनुमंताला सावध रहायला
सांगून विभीषण निघून गेला.

“अरे वैड्या! मग खरोखरच लबाडी
केली का ह्याने? माझं रूप धडकून सैरावणच
आला होता का? रामलक्ष्मणांना हो
उजळून तर धेकून गेला नाही ना?”
बिभीषण विचारू लागला हनुमंताने श्राव-
ल्या शेपटीच्या वेटीलघाच्या आत डोक्यावून
पाहिले, रामलक्ष्मण नेथे नव्हते !

हनुमानांने धिनीषणाकडून पाताळ लंकेला
जाण्याचा मार्ग मिळालून घेतला आणि
गरिमाशक्तीने आपले शरीर वाढवून
उड्डाण केले

हनुमान पवित्रमेकडील समुद्रात शिरला आणि कमळाच्या कळी एवढं रूप घेऊन ठिपगीसारख्या जकात असलेल्या एका पर्वताजवळ पोचला. त्या पर्वटाच्या शिखरावर गेल्यानंतर त्याला एक तुळसुळीत भोक दिसले. एक सूक्ष्मरूप धारण करून तो त्या भिळात शिरला आणि पाताळ लंकेत उतरून गेला ते वीळ पाताळ लंकेच्या सिंहाद्वारपर्यंत होते

व्याससिंहद्वाराचर एक महाबलवान तदन
राक्षस पाहुरा देत नभा होना व्यासे ब्रह्म
व पराक्रम त्याच्या अगातून उणकारी

Fullscreen 127 X

लबाडीच करावी लागणार." असा विचार करून हनुमान हातपांम गळून पेल्यासारखा पडून राहिला.

आपला शत्रू हारलेला पाहून तो द्वारपालक आनंदाने हसत म्हणाला—"अरे मायावी, चोरा! तू मला काय म्हणून समजूव माझ्याशी युद्धाला आलास? माझे नाव मत्स्यबल्लभ आहे. शूर महाबली हनुमान माझे बडील आहेत, समजले?"

त्या तरुणाचे ते बोलणे ऐकून हनुमान चकितच झाला. त्याच बरोबर त्याला भयंकर रागही आला. तो दातबोड चाबीत म्हणाला—"अरे बायाच्या पोरा! जग-विख्यात बालब्रह्मचारी हनुमान तुझा बाप काय? असलं सोटं बोलल्याच्या पापाचं प्रायःचित्त मी आत्ताच तुला देतो."

हनुमान आपल्या पोलादी मुठीने द्वारपालकाचा वष करण्यास सिद्ध झाला असतां एकाएकी त्याला ऐकू आले—"शत्रो! चार्ड करू नका, बांबा!"

हनुमानाने लगेच मान बळवून पाहिले. विष्णुज्योतीसारखी एक सुंदर स्त्री धावत पळत येत असलेली हनुमानाला दिसली. ती हनुमंताच्या पाया पडून म्हणाली—"तो म्हणाला ते खरं आहे. माझे नाव सुवर्चला देवी. भाड्या बडिलांचे नाव दक्षिणसागर

ओसंडून पडत होते. हनुमानाला कां कोणास ठाऊक त्याला पाहून त्याच्याबद्दल आत्मीयता वाटली.

हनुमान सूक्ष्म रूपात असूनही त्या द्वारपालकाने हनुमानाला ओळखले व त्याला विचारले—"कोण रे तू? माझ्या दृष्टीस पडल्याशिवाय बारावून आस खिरप्याचा घाट होता, नाही का तुझा? हे पहा, तुझं मरण अबल येऊन ठेवले आहे." असे म्हणत त्याने हनुमानाला मुठीत धरून आनडले. हनुमान त्या द्वारपालकाचा पराक्रम पाहून चकित झाला व कौतुक करू लागला.

"हा कोणी का असेना, माझ्यासारखाच माझी बरोवरी करू शकणारा दिसतो आहे

असे आहे. असंख्य जलचर प्राण्यांची मी राणी आहे. आपण मला ओळखले नसणार, परंतु मी माव आपणांला ओळखते. एका समुद्र-पार करून आप अतंतां सिंहिका नावाच्या राजसिंहीने आपली सावली घेऊन ओढली. तेव्हा आपण तिच्याशी युद्ध केले. त्या वेळी मी मत्स्य रूपास समुद्रात पोहोच होते. आपण सिंहिकेचा वध केल्यानंतर कपाळवर आलेला घाम जोटाने काढून समुद्रात टाकलात. त्या घामाचा एक शेंब माझ्या तोंडात पडला. मी तो गिळला. त्यामुळे मी गरोदर झाले आणि माझ्या पोटी हा मत्स्यवंल्लभ जन्मला, म्हणून हा आपला मुलगा आहे."

ती म्हणाली ते संपताच एक दिव्यवाणी झाली—"हनुमंता! सुवर्चला म्हणाली ते खरे आहे. मत्स्यवंल्लभ तुझा मुलगा आहे!"

हनुमंताला ते सर्व ऐकून व पाहून आश्चर्याचा धक्काच बसला. तो स्वतःला अद्याप सावरू शकला नव्हता, इतक्यात सुवर्चला देवी म्हणाली—"मत्स्यवंल्लभ दौश्यावस्थेपासूनच साहसी व पराक्रमी

आहे. तो मोठा क्षात्यावर्ग पराक्रमी वीर होत असलेला पाहून मौरावण त्याला उचलून घेऊन गेला आणि त्याने आपला मुलाम करून ठेवले. तुमचा वरंताधिवाय त्याला दास्यमुक्ती नाही असे दिव्यवाणी म्हणाली होती. आजपासून तो दास्यातून मुक्त झाला आहे, हे आता मी प्रत्यक्ष पाहतोच आहे."

"सुवर्चला म्हणाली ते सर्व खरे आहे. मत्स्यवंल्लभ हा हनुमानाचा मुलगाच आहे!" दिव्यवाणी पुन्हा म्हणाली.

मत्स्यवंल्लभाने हनुमानाला पायावर डोके ठेवून नमस्कार केला. हनुमानाने त्याला त्याचे वीर्य खांदे घेऊन उभे केले आणि ब्रह्माने भेटला.

सुवर्चला देवी फार आनंदात हनुमानाला म्हणाली—"तू चंद्रसेनेकडे जाऊन तिला मौरावणाच्या पंचप्राणांचे गूढ विचारून घे. तिला माहीत आहे. ती तुला सर्व मदत करील." असे सांगून व हनुमानाला नमस्कार करून सुवर्चला मत्स्यवंल्लभाला बरोबर घेऊन निघून गेली.

प्रतिकार

कितीच भक्तांप्रती परकीयांच्या भारतीय राज्यांवर स्वाभ्या होत असत. मथंकर घुसे होत आणि असातुष अत्याचारही होत. कधीकधी स्वाभ्या करणारे भारतीय किल्ले विजोत तर कधीकधी त्यांचा पराभव होई.

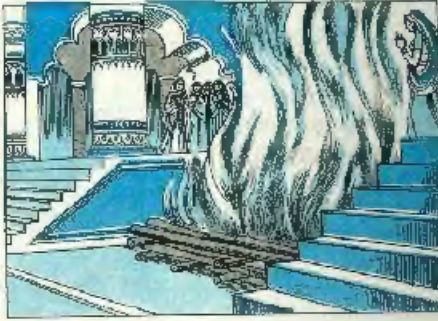
बगदादच्या खलीफाचा प्रतिनिधी बल ह्जाज टर्की हा इराक देशाचा शासक म्हणून काम करीत असे. त्याने आपले सैन्य सिन्ध प्रांतावर कबारी करण्यासाठी अनेक वेळेस पाठविले होते. परंतु प्रत्येक वेळी त्याच्या सैन्याला माघार घ्यावी लागली. त्या वेळी सिन्ध राज्याच्या गादीवर दाहीर नावाचा राजा होता.

शेवटी जव हज्जाज याचा जावई सहस्रद बिन कासिम याचा सेनापती नेमण्यात आले. तो दुबारा व राहसी होता. कित्येक दिवस युद्ध केल्यावर त्याने शिष्ट देवाच्या राज्याचा किल्ला जिंकला.

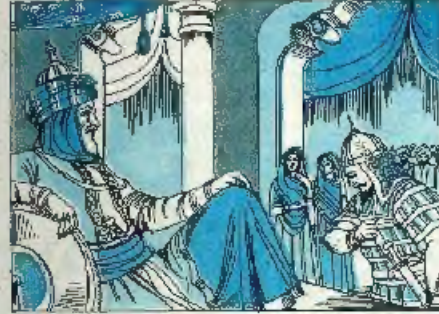
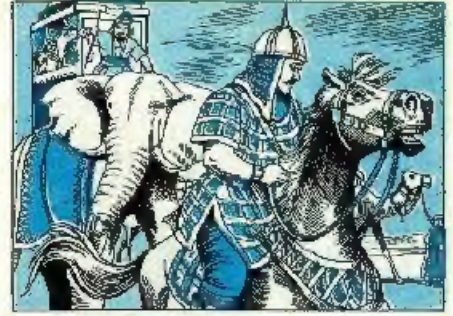

राजा व राजकुमार सर्वांना कोरमती मिळाल्यावर राणी व तिच्या मुला जोहार करून सती झाल्या.

परंतु राजाच्या दोन रूपवती राज-कन्या जोहार जाण्यापूर्वी कासिमच्या हाती कैद झाल्या.

सेनापतीने राजाचा खजाना छुडला आणि स्वदेशी निघाला. बोवा राज-कन्यांना सोबरीवर घेऊन गेला. त्याचा रवाना पत्र वाढत होता.

सेनापती कासिमने आपला सासरा जव हज्जाज याला त्या राजकन्या तजराणा म्हणून दिल्या. परंतु जव हज्जाजने त्यांना खलीफाकडे पाठविले. त्याने संधीय पाठून खलीफा बकित झाला. त्याने त्यांना आपल्या जमान, खान्यात पाठविले आणि सेनापतीला एका दुरच्या प्रांताचा शासक म्हणून नेवले.

काही काळ खोट्यावर खलीफांना बोवा राजकन्यांनी सांगितले की, सेनापतीने यापूर्वीच आमच्याशी जखम करून घेतले आहे. "आपल्या दाम-कांना कोणाचा तजराणा म्हणून दिला तर तुमच्या देशात बालतों का ?" असे खलीफा विचारले.

Fullscreen

127

X

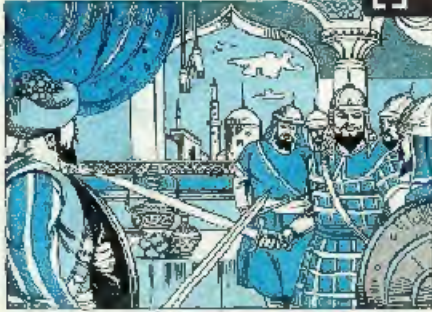
◀

⌂

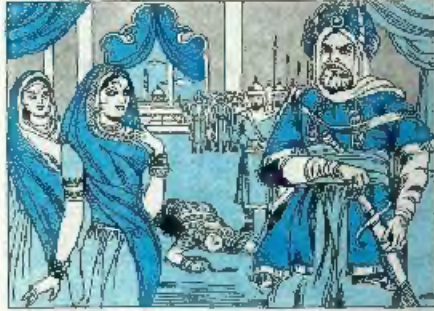
▶

60 / 58

ते ऐकून खलीफांच्या तळपायाची आज मस्जिदांना जाऊन मिळली. त्याने कासीमला कैद करून हुंजर करायला हुंजूर सोडला आणि म्हणाला—
“त्याचा विषय नाही, रयाचे प्रेत हजर करा.”

खलीफांच्या हुंजराची अंगलबजावणी होऊन कासिमचे प्रेत खलीफांच्या सगोर जावून ठेवल्यावर दोघी राजकन्या विमल वस्त्रे घेऊन गेल्या—
“कासिमने आमच्या अंगांना स्पर्शही केला नाही. त्याने आमच्या नजिवांना बंशनाश केला, आम्ही त्याचा सूड जखविला, एवढेच!”

आपण फतल्याची जाणीव होताच खलीफाने विठ्ठल बाऊन राजकन्यांचा बघ करविला. त्या तयारच होतपच, कासिमच्या वडाला कारण मागल्या दुःखाने स्वतः खलीफा सवकरच वेगवेगळीं आले.

गोष्ट मथळा चढाओढ

या गोष्टीला उत्तर मथळा लुचवून स. २५ मिळवा!

?

एका काही दहावीची व्यापाऱ्यांना समुद्रात एक बेट दिसले. पन्नास वर्षांपूर्वीपासून त्या बेटाचे जाणाऱ्या येणाऱ्या दहावीची लोकांमधेहील ते बेट पूर्वी कधी दिसले नव्हते.

सबबदावदा माचकाने त्या बेटाच्या किनाऱ्यावर नांवर टाकला. ऐसे एक गावू होते व नगर लोकही होते. अनेक प्रकारे ते जीवन व्यापन करीत होते.

परंतु व्यापाऱ्यांना त्यांची कोणी ओळखले नाही. व्यापाऱ्यांनी कित्येकांनी हाक मारून बोलाविले, परंतु कोणी काहीच उत्तर दिले नाही. व्यापाऱ्यांनी त्या लोकांच्या अंगांचा हात लावून पाहिला. परंतु हाताला त्यांचा स्पर्शही झाला नाही. यथातथ त्यांना त्या गोष्टीचे आश्चर्य काढले व ते राजवाड्यात गेले. राजाचा दरबार भाकू होता.

गलबलावला मलकाबाजा, त्याला कोणी धोळू शकणार नाही, हे माहीत होते. तो सरळ राजाच्या जवळ गेला आणि त्याच्या डोळ्यांना जोळे लावून निरखून पाहू सांगला, परंतु आश्चर्य म्हणजे राजा तत्क्षण निस्तेष्ट होऊन पडला.

दरबारी सौमिक जवळ येऊन राजाची वैद्यकी परीक्षा करून म्हणाला—“जिवंत मरणाचा या राजाला लायला आहे. मी त्याचा मारणहीम करतो.” ते कानावर पडताच व्यापारी पळून गेले आणि आपल्या मलकाबाजा बसून आपल्या बाटेने विठ्ठल गेले. थोडे अंतर गेल्यावर त्यांनी मागे वळून पाहिले; तेथे ते बेट नव्हते.

★

★

★

मरील गोष्टीला उपयुक्त होईल असा एक हुंजर मथळा लिपार करून एका कवयित्री स्वतःच्या पद्यासह लिहून “गोष्ट मथळा चढाओढ”, “कांदोडा”, “बांदागा” प्रकाशन, २ व ३ मार्च रोज, बरपळभी, मराठ ५०० - २९ या पत्त्यावर पाठवा.

२० मे १९७७ च्या यात पोस्टकार्डे पोचते पाहिले. त्या कांदीवर ‘कोडो जडाओड परिचय’ बेल काढा नवे.

चढाओडीचा निकाल जुलै १९७७ च्या बांदीबात काहीर करण्यात येईल.